

RAPORTTEJA 211

SUUPOHJAN METSON VUOSISATA MAANKÄYTÖN MUUTOKSISSA

JAAKKO MÄNTYLÄ JA SAMI KURKI

SUUPOHJAN METSON VUOSISATA MAANKÄYTÖN MUUTOKSISSA

JAAKKO MÄNTYLÄ JA SAMI KURKI

2021

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Suupohja

Julkaisija	Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti www.helsinki.fi/fi/ruralia-instituutti
Sarja	Raportteja 211
Kannen kuva	Kuvassa keskellä Eero Kaari Teuvan Norinkylästä vuonna 1931. Kuvälähde: Väinö ja Tuula Kaari.
ISBN	978-951-51-7329-4 978-951-51-7330-0 (pdf)
ISSN	1796-0622 1796-0630 (pdf)

METSO, METSÄSTYS JA METSÄ

Kookkaan ja komean havumetsien linnun, metson, tulevaisuus askarrutti jo sata vuotta sitten. Ajan etevimmät lintutieteilijät näkivät, että tuo metsäkanalintu tulee kärsimään ympäristönmuutoksista: alkaneesta salomaiden asutustoiminnasta ja metsätalouden tehostamisesta. Ennustukset osuivat oikeaan; toisen maailmansodan jälkeen Suomi rakentui metsäsektorin vetämänä, puun käsittely koneellistui ja avohakkuut yleistyivät. Vauraus lisääntyi, mutta tehokkuuden ja ennakkoluulottomuuden hinta oli luonnon monimuotoisuuden väheneminen. Monimuotoisten metsien asukkina metso kärsi suoraan metsärakenteen pirstoutumisesta ja yksipuolistumisesta.

Tämä julkaisu on sukellus suomalaiseen ja eteläpohjalaiseen ympäristöhistoriaan, sen viimeksi kuluneeseen sataan vuoteen. Tutkimus on osa Leader-rahoitteista hanketta Metsokannat kasvuun ja tarinat talteen (2019-2021), jonka kunnianhimoisena tavoitteena on ollut metson elinolosuhteiden parantaminen Kauhajoella. Hankekokonaisuus on toteutettu Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin, Suomen riistakeskuksen, Suomen metsäkeskuksen ja Kauhajoen metsästysseuran yhteisenä ponnistuksena. Hankkeessa on muun muassa perehdytetty metsänomistajia riistametsänhoitoon sekä pyydetty pienpetoja Kauhajoella. Yksi osa hanketta on ollut tiedotus ja tutkimus. Tähän julkaisuun on koottu hankkeen historian tutkimuksellinen osuus. Metson, metsästyksen ja metsänkäytön historian luotaamiselle on painavat perusteet, sillä metso oli myös Suupohjassa yksi tärkeimpiä riistalintuja aina 1900-luvun puoliväliin saakka.

Metson tarinan kautta voi pohtia laajemminkin sitä, miten suuria muutoksia lähiluonnossa on tapahtunut kuluneina vuosikymmeninä – miten dramaattisesti maaseudun pienyhteisöjen elämänrytmi on muuttunut. Tässä julkaisussa äänessä ovat vuosikymmenien ajan luontoa työn tai harrastuksen puolesta seuranneet Suupohjan asukkaat. Heiltä on kysytty, mikä rooli metsolla on ollut heidän elämänpiirissään, miten he ovat kokeneet lähiluonnossa tapahtuneet muutokset. Kaikilla tuntuu olevan oma näkemyksensä siitä, millaisessa keskinäisessä riippuvuussuhteessa metso, metsästys ja metsä elävät. Toivottavasti keskustelu jatkuu entistä vilkkaampana myös tämän julkaisun myötä.

Lämmin kiitos kuuluu kaikille hankkeessa mukana olleille, ja aivan erityisesti heille, jotka ovat jakaneet omat metsomuisteluksensa tutkijoiden kanssa.

Jaakko Mäntylä ja Sami Kurki

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	7
ABSTRACT	9

METSO JA METSÄSTYS	11
Johdanto	11
Metsäkanalinnut tervatalouden jälkeen	12
Riistanhoitotyön alkuvaiheet.....	14
Riistakauppa osana pienviljelijän toimeentuloa	22
Metson metsästys 1950–1960-luvuilla – halmemetsot	31

TEHOMETSÄTALouden ESIINMARSSI JA	
METSOKANTOJEN ROMAHDUS	40
Metsien ojitukset, avohakkuut ja lannoitukset	41
Ympäristömuutoksen hyötyjä – hirvieläimet ja pienpedot.....	49
Tehometsätalous ja riistanhoito	56
Luonnonsuojelu tekee tuloaan	57
Metson sopeutumiskyky?	60
Johtopäätöksiä	64

LÄHTEET	67

TIIVISTELMÄ

Tutkimusraportti – *Suupohjan metson vuosisata maankäytön muutoksissa* – on syntynyt osana Leader-rahoitteista Metsokannat kasvuun ja tarinat talteen -hanketta. Hankeen vastuulliset toimijat vuosina 2019-2021 ovat olleet Suomen riistakeskus, Suomen metsäkeskus, Helsingin yliopiston Ruralia-insituutti ja paikallisena kumppanina Kauhajoen metsästyseura. Hankkeessa metson elinolosuhteita on pyritty parantamaan Kauhajoen alueella riistanhoidollisin toimenpitein ja riistametsänhoidosta tiedottamalla. Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin tehtävänä on ollut koota metsoa koskevaa muistitietoaainesta haastatte-
luin, käymällä läpi vanhoja sanomalehtiä ja arkistolähteitä. *Suupohjan metson vuosisata maankäytön muutoksissa* on tutkimus metson, metsästyksen ja metsän välisestä kiinteästä yhteydestä Suupohjan alueella.

Metsokannat ovat laskeneet dramaattisesti kuluneen sadan vuoden aikana. Tässä tutkimuksessa pureudutaan muutoksen syihin ja kerätyissä metsotarinoissa esitettyihin tulkin-
toihin. Metson kohtalo sijoitetaan laajempiin historiallisiin ja erityisesti ympäristöhistorial-
lisiin yhteyksiin. Selvitämme, miten metsoa on Suupohjan alueella eri aikoina metsästetty, millainen elinkeinollinen rooli sillä on ollut, miten metso on näkynyt paikallisessa riistan-
hoitotyössä. Tutkimme Suupohjan alueen luonnossa ja riistakannoissa tapahtuneita nopeita muutoksia – erityisesti sitä, millainen rooli ihmisten toimilla on ollut paikalliseen lajikirjoon.

ABSTRACT

STRENGTHENING THE CAPERCAILLIE POPULATION IN KAUHAJOKI – CONCRETE ACTIONS AND COLLECTING CAPERCAILLIE STORIES

The western capercaillie population in Finland has declined dramatically in recent decades. The decline has been usually explained by the environmental change in the Finnish nature after the Second World War. The purpose of this pioneering cooperative project (Metsokannat kasvuun ja tarinat talteen 2019-2021) was to improve the living conditions of the capercaillie population in Kauhajoki – a municipality in South Ostrobothnia – both through concrete actions and sharing forestry and hunting information to hunters and landowners. One task was to collect capercaillie stories in South Ostrobothnia area by interviewing hunters and by examining old newspapers and archive material. The project was EU-funded (Suupohja Development association).

This study of environmental history examines the relationship between human and capercaillie over the past hundred years. It focuses on the period from the First World War to present day and shows how important capercaillie's commercial use was in the mid 20th century, but also how it has been hunted as a recreational hobby. More important however is that this study tells how the nature started to change due to mechanical deforestation back in the 1960s - and how that all affected the balance between the species especially in the area of Kauhajoki. It is also worth listening those who have experienced that great change in the nature in 1960s and 1970s – how they interpret it afterwards.

Kuvalähde:
Suomen Metsästys-
museon kuva-arkisto.

METSO JA METSÄSTYS

JOHDANTO

Monimuotoisten metsien asukki – metso – kuului tärkeimpiin riistaeläimiin vielä muutama vuosikymmen sitten. Ennen kaskisavujen ja tervahautojen valtakautta sekä Pohjanmaan metsien kuusettumista metso oli sisä-Suomen valtalaji.¹ Metsän, metson ja metsästyksen läheinen suhde – eräänlainen kohtalonyhteys – käy ilmi jo yhteisestä kantasanasta. Metso tunnetaan Kalevalasta ja monesta muustakin vanhan kansan tarinasta; pihapiiriin lennähtäneen linnun tulkittiin enteilevän kuolemaa.² Linnun tärkeyttä muinaisille suomalaisille kuvaa hyvin myös paikannimistössä säilyneet viittaukset metsoon. Metso, teeri, peura ja karhu johdannaiset hallitsevat luonnoneläinten osalta metsä-Suomen paikannimistää.³

Metson vaiheet ovat olleet dramaattiset 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Sanotaan, että nykypäivän retkeilijä, metsästäjä tai luonnonystävä ei pysty hahmottamaan 1900-luvun alkupuoliskon linturunsautta – ei edes sitä, mitä metsässä tapasi vielä 1960-luvulla. Linturunsauden puolesta puhuvat myös metsästystilastot; 1930-luvulla yhden metsästäjän saalis metsästyskaudelta saattoi olla puolitoistasataa metsoa ja teertä.⁴ Kauhajoen metsästystilastoihin vietiin vielä 1950-luvun lopulla yli 700 pyydettyä metsoa. Syystäkin lajin nopea taantuminen 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla on askarruttanut metsästäjiä, luonnon-suojelijoita ja metsäalan ammattilaisia. Selityksiä tapahtuneelle on haettu kanahaukan runsastumisesta, liikametsästyksestä, epäedullisista säistä, liikennekuolemista, pienpedoista ja metsätaloudesta – ja kaikkien näiden tekijöiden yhteissummasta.⁵ Kantojen laskun ripeys on yllättänyt kaikki; metsojen määrän laskettiin pudonneen puoleen sotien jälkeen. Etelä-Pohjanmaallakin metsosta uhkasi tulla relikti menneisyydestä.⁶

Ruralia-instituutin, Metsäkeskuksen ja Riistakeskuksen yhteisprojektin tavoitteena on saada metsokannat jälleen kasvuun Kauhajoella, mutta myös tallettaa metsoon liittyvää perinnetietoutta. Luontosuhteen henkilökohtaisuuden tärkeyttä on avattu psykologisen omistajuuden käsitteen avulla: kun ihminen liittyy paikalliseen luontoon merkityksiä, jotka rakentavat tunteen ”minun tai meidän” asiasta, on hän motivoituneempi osallistumaan erilaisiin toimenpiteisiin.⁷ Tarinoiden merkitys korostuu etenkin muutosaikoina, kuten Svetlana Boym huomauttaa.⁸

Metsotarinoiden keruu käynnistyi syksyllä 2019 osana hanketta *Metsokannat kasvuun ja tarinat talteen*. Metsotarinoita on tallennettu haastattelemalla metsästäjiä Suupohjan alueella, kahlaamalla läpi kirjallisia aineistoja, kuten vanhoja sanomalehtiä sekä avoimella verkkokokysellä.

Tämä tutkielma on kerätyn aineiston yhteen vetämistä ja tulkitsemista historiantutkimuksen, erityisesti ympäristöhistorian, keinoin. Koska suurin osa nyt kerätystä aineistosta on syntynyt metsästyksen yhteydessä, kysymme, miten metsoa on metsästetty eri aikoina ja millaisia metsästysmuistoja siihen liittyy? Millaisista elementeistä metsotarinat koostuvat, millainen rooli metsolla on ollut paikallisessa riistanhoitotyössä ja osana metsästykselinkei-

1 Luhta 2001, 50, 56, 61.
2 Järvinen 1991, 154.
3 Luhta 2001, 56.
4 Luhta 2001, 36.
5 Luhta 2001, 61.
6 Järvinen 1991, 153.
7 Rantala 2016, 253–254.
8 Boym 2001, 41–50.

noa. Tavoitteena on kytkeä metso ja metsäkanalintujen kohtalo myös osaksi ajan elinkeinolista ja aatteellista tarkastelua. Selvitämme myös, miten metson elinympäristö on muuttunut ja miten nämä käännekohtat on nähty aikalaisten silmin. Ihmisen luontosuhteen ja ympäristön muutoksen kannalta linnut ovat erinomaisia tutkimuskohteita. Niiden ekologia ja elinpaikkavaatimukset tunnetaan melko hyvin. Ne ovat myös korkealla ravintoketjussa, joten ketjun eri osissa tapahtuvat muutokset näkyvät linnustossa.⁹ Tutkimuksen aikajänne kattaa noin sadan vuoden jakson 1920-luvulta 2000-luvulle. Maantieteellisesti liikutaan Suupohjan alueella, erityisesti Kauhajoen ympäristössä.

METSÄKANALINNUK Tervatalouden jälkeä

Metsäkanalintujen ja ihmisen välisen suhteen historiallisessa tarkastelussa liikutaan satojen vuosien aikajaksolla. Ihmisen ja luonnon kanssakäymisessä käynnistyi 1500-luvulla uusi, dynaaminen jakso myös Kauhajoen ympäristössä. Hämäläiset ja pohjalaiset uudisasukkaat alkoivat raivata peltosarkojaan. Maatalouden levittäytymisen lisäksi ympäristövaikutuksiltaan vähintäänkin yhtä kauaskantoinen oli seuraavien vuosisatojen tervatalouskausi, jonka aikana Pohjanmaa kytkeytyi kansainvälisen kaupan verkostoihin. Aikakaudesta kertovat yhä sadat tervahaudat, jotka näkyvät myös Kauhajoen metsissä satoina painanteina. Metsäluonnon kannalta muutokset olivat dramaattisia; metsien muokkaus arkipäiväistyi. Tervakauden korkeimmalla aallonharjalla maakunnassa vallitsi jopa suoranainen pula tukkipuusta.¹⁰ C. W. Gyldeénin kartta Suomen metsävaroista vuodelta 1850 osoittaa, että Suupohjassa oli pien- ja polttopuuta kyllä riittävästi, mutta kelpoista rakennuspuuta vain nimeksi. Metsäluontoon vaikutukset olivat syvät. Tervatalouden köyhdyttämät metsät olivat myös yksi syy siihen, että maakunta jäi syrjään sahateollisuuden ja puunjalostusteollisuuden tuomasta taloudellisesta noususta 1800-luvun lopulta lähtien. Pohjanmaan pienelle puustolle alkoi olla kysyntää vasta 1900-luvun puolelle, jolloin kaivos- ja paperipuukauppa vauhdittui.¹¹

Voimakas hyötykäyttö köyhdytti metsiä.¹² Syntyi runsaasti vajaapuustoisia ja vajaatuototuisia metsiköitä, sillä paras puutavara jalostettiin vientiä varten tervaksi. Arvioidaan, että tervashakkuiden seurauksena mäntymetsät katosivat luonnollisilta, karuilta kasvupaikoiltaan. Esimerkiksi Kauhajoella tervaksiksi päätyivät lähes kaikki pitäjän männiköt. Tilalle tuli kuusikkoa, jolle laiha maaperä ei kuitenkaan ollut eduksi. Etelä-Pohjanmaan metsät eivät vastanneet kultakauden kuvataiteilijoiden teoksiinsa loihtimaa metsä-Suomen idylliä.¹³

Historiallisista lähteistä on haastavaa tutkia, miten pitkäaikainen ja intensiivinen luonnon muokkaaminen vaikutti metsäkanalintujen määrään ja elinolosuhteisiin, ja arviot jäävät väistämättä suurpiirteisiksi. Paras vertailukohta on itäsuomalainen kaskikulttuuri, jossa metsämaata poltettiin pelloiksi. Harto Lindénin mukaan kaskeaminen saattoi vähentää metsäsokeutta 1800-luvulla. Pirstotut ja poltetut metsät hallitsivat itäsuomalaista maisemakuvaa. Ympäristöhistorioitsija Ilmo Massa ei puhuisi kuitenkaan kaskeamisesta ympäristökriisinä – jos tarkastellaan puhtaasti riistalajien määrää. Yksipuolinen havupuinen metsäkuva vaaleni koivikoiden ja harmaalepiköiden vallatessa kylien liepeitä.¹⁴ Tukea näkemyksilleen hän saa muiltakin tutkijoilta. Arkeologi Jussi-Pekka Taavitsainen huomauttaa, että kaskiviljely oli tie-

9 Väisänen 1997, 169.

10 Ruismäki 1999, 39–61.

11 Satokunnas 1999, 112–113.

12 Leikola 1997, 84.

13 Virtanen 1994, 137; Massa 1994, 81–86, 92.

14 Massa 1994, 77.

Suurisuuntainen tervaspuiden hakkaaminen näkyi pitkään Etelä-Pohjanmaan metsäluonnossa. Kauhajoella mäntymetsät harvenivat ja kuusettuivat. Suupohjassa podettiin jopa suoranaista tukkipuupulaa. Taidemaalareiden loihtimaa metsä-Suomen idylliä tuskin Etelä-Pohjanmaalta tapasi. Tervametsän valokuvasi vuonna 1912 U. T. Sirelius. Kuvalähde: Museoviraston kuvakokoelmat.

Metsäpalojen myötä metsät uudistuivat merkittävästi. Sorkkaeläimet menestyivät pioneeri-puuvaltaisessa metsikössä. Metsäpalojen edessä ihmiset olivat pitkään neuvottomia. Isojoen-Honkajoen metsäpalo tuhosi heinäkuussa 1959 puolitoistatuhatta hehtaaria metsää harvaan-asutulla ja pääosin tietömällä vedenjakajaseudulla. Savuavan metsänpohjan kuvasi vuonna 1959 Erkki Voutilainen. Kuvalähde: Museoviraston kuvakokoelmat.

toista ympäristön haltuunottoa, joka paransi tiettyjen lajien, kuten metsäkanalintujen elineh-toja. Hallitun ”ympäristökatastrofin vaikutukset ovat samat kuin metsäpalolla, joka eläinten kasvuympäristöä uudistaessaan johti parhaimmillaan sorkkaeläinten tuottavuuden kymmen-kertaistumiseen.¹⁵ Suunnitelmallisuuden sijaan Paul Mellars puhuisi kuitenkin sattumasta.¹⁶

Metsien rakenne säätelee riistan määrää. Nuoret kehitysvaiheensa alussa olevat pio-neeripuulajien, kuten koivun, haavan ja pajun, valtaamat metsät ovat useimpien riistala-jien tärkeimmät ruokailuympäristöt. Riistan määrä laskee kuusettumisen seurauksena. Kaskeamisen ja tervatalouden metsään kohdistuneet toimenpiteet olivat erilaiset, tuskin metsäkanalintujen kannalta kuitenkaan täysin epäsuotuisatkaan.¹⁷ Yleisesti on arvioitu, että metsäkanalintujen kantojen nousseen 1800-luvun puolivälistä 1900-luvun alkuun, kunnes ne alkoivat 1940-luvulta laskea.¹⁸ Metsäkanalintujen kulta-aikaa olivat 1920- ja 1930-luvut, jolloin koivikoita levisi laajasti ja havumetsät olivat toipumassa tervakauden rasituksista.¹⁹

Maailmansotien välinen aikakausi näyttäytyykin metson – metsäkanalintujen – kannal-ta siirtymäaikana, jolloin metsien käytön säätely jäntevöityi. Samanaikaisesti organisoituivat sekä metsän- että riistanhoito. Metsät oli saatava tuottoisammiksi, mikä tapahtui valistuksen ja normittamisen tietä. Molemmat tahot ajattelivat, että metsissä oli merkittävää kasvupo-tentiaalia. Esimerkiksi Kauhajoella metsästysseuran ja metsänhoitoyhdistys perustaminen kulkivat tasatahtiin vastauksena vuoden 1928 yksityismetsälakiin ja uusiin metsästysnormei-hin (1934).²⁰

RIISTANHOITOTYÖN ALKUVAIHEET

Kauhajoella metsästäjät järjestyivät ensimmäisenä. Vuonna 1930 oli Kauhajoelle päätetty perustaa oma metsästysseura. Asia koettiin tärkeäksi, sillä jo perustavaan kokoukseen ko-koonnut nelisenkymmentä asiasta innostunutta paikkakuntalaista. Ensimmäisen puheenjoh-tajan Lauri Halosen johdolla saatiin seuralle vuokrattua 10 000 hehtaarin riistamaat. Välit-tömien hyötyriistan suojelutoimenpiteiden – koirakurin terästäminen ja petolintukorvausten maksamisen lisäksi vaadittiin myös asennemuutosta.²¹

Kauhajoella on jo kaksi vuotta toiminut metsästysseura. Alku, kuten aina, on ollut han-kalaa. Mutta tuntuu kuitenkin jo siltä, että alkuvaikeudet on voitettu ja seura rupeaa jo vähitellen täyttämään sille asetetun tehtävän riistakantamme suojelemisessa. Vuo-sikokouksessaan 28 p:nä helmikuuta asetti metsästysseura eri puolille pitäjää valvo-jia, jotka pitävät huolta, ettei laitonta metsästystä harjoiteta ja mikäli sitä huomaavat, tekevät siitä ilmoituksen seuralle, että saadaan asettaa lainriikkoja syytteeeseen. Tästä onkin ollut verrattain suuri apu, sillä monet vanhat kevätmetsästäjät ovat poikenneet vanhasta tavastaan ja antaneet lintujen rauhassa viettää soidinaikaansa.²²

15 Haastattelu Olavi Koivumäki, 10.9.2019.

16 Taavitsainen 1994, 199.

17 Taavitsainen 1994, 197.

18 Varesvuo, Koskimies 2015, 221–223.

19 Varesvuo, Koskimies 2015, 221–223; Länsi-Savo, 13.4.2000.

20 Hautamäki 1993, 419–420.

21 Koskinen 1980, 4–13.

22 Kauhajoen Kunnallislehti, 1.9.1932. Paikallisosastoja perustettiin myöhemmin Kirkonkylään (1955), Aro-Toivakkaan (1955), Mattila-Harjaan (1955) Hyypään (1955), Nummijärvelle (1958), Ikkeljärjelle (1962), Kainastolle (1962) ja Nummikoskelle (1965).

Talvista metson met-
sästystä. Valokuvan-
nut Gösta Hildén.
Kuvälähde: Suomen
Metsästysmuseon
kuva-arkisto.

Metsästyksen sääntelystä tuli valtavirtaa vuoden 1934 metsästyslain seurauksena. Uudessa metsästyslaissa säilyi vahva maanomistuksen ja metsästysoikeuden liitos – riistaa oli kuitenkin alettu pitää kaikkien kansallisomaisuutena, siksi sitä oli myös yhdessä vaalittava. Ennen kaikkea metsästäjien yhteen saattamisen ajateltiin kirkastavan myös riistanhoitotyön peruskäsitteitä. Metsästystä tuli harjoittaa vastuullisesti niin, ettei riistakanta joutunut vaaranalaiseksi.²³ Tehtävä säilytettiin erityisesti riistanhoitoyhdistyksille, joita perustettiin eri puolille maata. Kauhajoen Riistanhoitoyhdistys perustettiin ensimmäisenä Etelä-Pohjanmaalla vuonna 1935, ja se kokosi yhteyteensä myös naapurikunnat Teuvan, Karijoen ja Isojoen.²⁴ Ilmeisen aiheellisesti oltiin huolestuneita liikametsästyksestä. Suupohjan seutu asettui koko valtakunnallisen riistanhoitotyön valokeilaan 1930-luvun lopulla. Vaadittiin järeitä toimenpiteitä metsäkanalintujen suojelemiseksi. Vuonna 1936 päätettiin metsäkanalintujen metsästyksessä rauhoittaa Kauhajoella seuraaviksi kahdeksi vuodeksi.

*Sen johdosta, että riistakannan säilyminen oli joutunut vaaranalaiseksi m.m. Suupohjan yleisen riistanhoitoyhdistyksen alueella, on maaherran asianomaisen riistanhoitoyhdistyksen ja metsästyksenvalvojan esityksestä kieltänyt kanalintuihin kuuluvan hyödyllisen riistan (metso, koppelo, teeri pyyt ja metsäkana) pyydystämisen m.m. Kauhajoen kunnan alueella 2. v. ajaksi.*²⁵

Tämä aikanaan rohkea ratkaisu sai huomiota esimerkiksi valtakunnallisessa *Metsästys- ja Kalastus* -lehdessä, jossa todettiin, että

*hyvin monet metsästyksseurat ovat rauhoittaneet metson kokonaan tahi ainakin koppelon ja ne verottavat yleensä metsoa harkiten ja varovasti. Erittäin huomattaviin metsoja ja yleensä kanalintuja suojaaviin toimenpiteisiin on ryhdytty Etelä-Pohjanmaalla. Asianomaisten riistanhoitoyhdistysten aloitteesta maaherra on rauhoittanut kanalintu Suupohjan riistanhoitoyhdistyksen alueella sekä naarasteeren ja koppelon Santavuoren seutujen riistanhoitoyhdistyksen alueella. Kumpikin rauhoitus kestää kaksi vuotta.*²⁶

Tämä täysrauhotus oli keinovalikoiman ääripäästä; tavanomaisempaa oli koirakurin tehostaminen, villikissojen sekä kanahaukkojen pyytäminen, josta paikalliset riistanhoitoyhdistykset maksoivat nimellistä muutaman kymmenen markan tapporahaa.²⁷

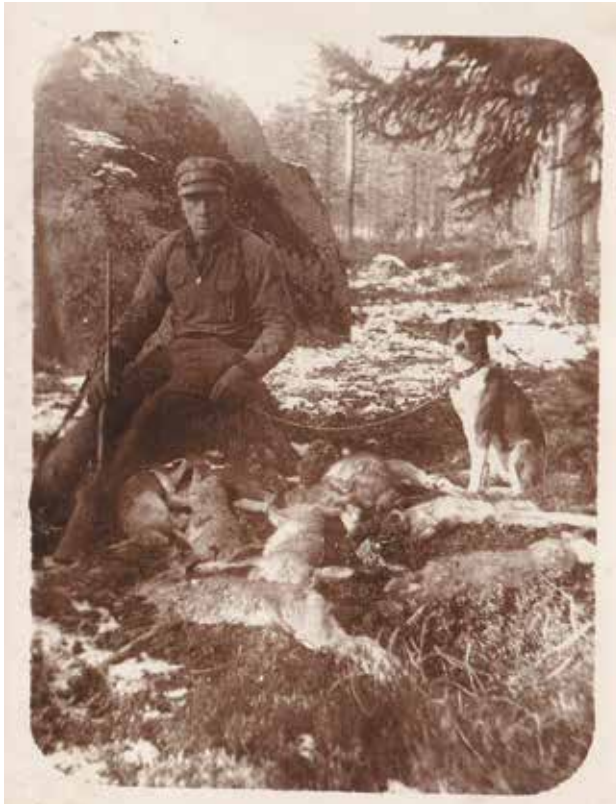
23 Ilvesviita 2005, 186; Partanen 2011, 22. Suupohjan riistanhoitoyhdistykseen kuului jäseniä Kauhajoelta, Teuvalta, Isojoelta ja Karijoelta. Kauhajoen Kunnallislehti, 12.9.1935. Vuonna 1951 Kauhajolle perustettiin vain omaa kuntaa käsittävä riistanhoitoyhdistys.

24 Vuodesta 1951 lähtien monessa Suupohjan kunnassa, kuten Karijoella ja Teuvalla, toimi oma kuntakohdainen yhdistys.

25 Kauhajoen Kunnallislehti, 24.9.1936.

26 Metsästys ja kalastus, 1.6.1937.

27 Maan Sana 20.6.1936. Noin 20 markkaa ja pesän ja poikasten tuhoamisesta 50 mk. Tapporahajärjestelmä säilyi edelleen yhtenä vahingollisimmiksi katsottujen petojen tappamisen kannustimena. Lain mukaan karhusta, sudesta ja ahmasta maksettiin 500 markan palkkio. Petolintujen osalta järjestelmän sijaan lakkautettiin vuonna 1934, jonka jälkeen tapporahojen suorittaminen oli riistanhoitoyhdistyksen harkinnassa. Ilvesviita 2005, 242. Metsäkanalinnuille vahingollista kanahaukkaa metsästettiin myös ahkerasti. Vuonna 1938 Kauhajoella vietiin tilastojen mukaan 41 kappaletta. Pienpetoja oli 1930-luvulla Etelä-Pohjanmaalla verrattain vähän. Ilkassa ihmeteltiin silti toimien tehottomuutta: *Mutta se on kyllä merkittävää että niitä metsälintuja vielä on senkin verran, kun täällä meidän paikkakunnalla ei niitä yritetäkään ollenkaan suojella. Melkein joka töllis on jonkunlainen rakkireuhkuna, joka juosta tresuuttaa mettäs ainakin kevätkesällä syömäs munia ja poikia, ja vallankin suuret jänis- ja lintukoirat ovat alituisesti jahti-matkoilla, jos eivät muuta löydä niin repivät lampahia.* Ilkka, 30.11.1929.

Kurikkalainen metsämies. Kuvalähde: Kurikan kaupungin kuvakokoelmat.

Huurremetso. Kuvalähde: Suomen Metsästysmuseon kuva-arkisto.

Riistanhoidollisten toimien taustalla vaikutti sama ajatusmaailma kuin varhaisessa metsänhoitotyössä. Yksittäiset toimenpiteet lisäisivät suoraan metsien tuottoa. Hyödyn korjaisivat sekä yksilöt että yhteiskunta kokonaisuutena. Riistanhoito oli osa yhteiskunnallista näkemystä, jossa luontoa ei saanut jättää ainakaan täysin tuottamattomaan tilaan. Metsänhoitotoimenpiteet tarkoittivat alkuvaiheessa vesiperäisten maiden kuivaamista ojittamalla. *Kauhajoen Kunnallislehti* kehui (1934), kuinka

pitäjässämme näkyvät nykytärkeät metsänhoidolliset parannustyöt valtaavan yhä enemmän alaa yksityisissäkin talouksissa. Metsiemme ”vihreä kulta” saa puolelleen jatkuvaa huomiota, joka onkin erittäin ilahduttavaa. Jotkut metsänomistajat ovat aikaisempinakin vuosina koettaneet suorittaa ojitustöitä metsässään, mutta kuten luonnollista, vaatii tällainen työ melkoisia pääomia, joiden kiinnittäminen niinkin pitkäaikaisen saannin varaan tuntuu vaikealta ja on useimmiten mahdotontakin.²⁸

Itsenäisyyden kahta ensimmäistä vuosikymmentä on luonnehdittu metsän- ja riistanhoidon alalla rohkean suunnittelun ja innostuneen toiminnan aikakaudeksi, jolloin julkisyhteisöt eli kunnat ja seurakunnat tekivät esimerkillistä metsänhoitoa malliksi yksityisille maanomistajille.

Lähestyessäni taloa olivat vastassa pitkät halkorivit molemmin puolin tietä kertoen, että työtä ja miehiä on talon metsissä ollut. Teiden varsissa ja pelloilla oli todellakin valtaisan jonot tuosta metsiemme kultaan autokelejä odottamassa. Paperipuuta, koipeleitä ja myöskin koivutukkeja näytti olevan. Tukkipuut sensijaan olivat kuorittuna ajettu läheisen joen varteen uittotietä kuljetettavaksi. Hyypän joen keväiset vedet saavat taas sen pitkästä aikaa olla ihmisen työn ja järjen palvelijana. Tietämäni mukaan nämä metsätyöt ”Katikanmaassa” ovatkin suurimpia mitä kuntamme rajojen sisällä on kulluneena talvena ollut.²⁹

Metsäkanalintujen, etenkin metson, metsästys kuului monen eteläpohjalaisen elämänrytmiin ja vuodenkiertoon 1900-luvun alkupuoliskolla. Suurimittaisin metson metsästys, kuten keväisin toistunut soidinmetsästys, oli jäämässä taka-alalle, muttei lopullisesti kadonnut. Olihan kyse vuosisatoja jatkuneesta perinteestä.³⁰

Metsästyskertomusten ydintä ovat aina olleet kertomukset, joihin liittyi jokin erityislaatuinen tapahtuma tai vähintäänkin suuret saaliit. Nuo ehdot soidinpyynti täysimääräisesti täytti. Soidinpyynti perustui metson vaistonvaraiseen käyttäytymiseen, ja pyyntitavat pysyivät sen vuoksi pitkään ennallaan. Maailmansotien välillä soidinmetsästyksen liittyivät suurimmat taituruudenosoitukset, joita metson metsästyksessä tunnettiin. *Metson hyppämisellä* tarkoitetaan ihmisen lähestymistä metsoa kohti kesken metson soitimen. Metson soidinäänen vaihtuessa hionnaksi metso ei näe eikä kuule mitään. Perimätiedon mukaan ihminen ehtii silloin ottaa kolme askelta metson suuntaan.³¹ Lopulta metsästäjä pääsi niin

28 Kauhajoen Kunnallislehti, 12.7.1934. Kauhajoen kunnan omistukseen kuuluvista metsäalueista on huomattava osa soita ja märkäperäisiä maita sekä aikaisempien järjettömien hakkuiden kautta aukeaksi joutuneita kangasmaita. Jo aikaisemmin on kunnan mailla toimitettu ojituksia joka on tapahtunut ilman varsinaisia suunnitelmia. Nyt näitä kuivaustöitä ruvetaan taas jatkamaan ja asianmukaisen suunnitelman mukaan. Keskusmetsäseura Tapiolta anottuja suunnitelmatoita on jo osittain Tarkan ja Jorrin palstoilla tehty. Kauhajoen Kunnallislehti, 29.10.1931.

29 Kauhajoen Kunnallislehti, 14.3.1936.

30 Haastattelu Oiva Pulli, 2.9.2019.

31 Maaseudun tulevaisuus, 21.11.2001.

lähelle, että hän ampui tai kumautti kartulla metsoa päähän. Vielä vuosisadan taitteessa ainakin osa metsonsoitimista jakautui sanallisin sopimuksin pyyntimiesten nautintaan. Erityisesti kevätmetsoja jahdattiin Pohjanmaan *larvamaissa*, kuten tiedot Karijoeltakin vahvistavat.³² Kerrotaan, että vuosisadan alkupuoliskolla käyttämiehillä saattoi olla soitimen laidalla pieni kämppä, josta käsin he verottivat metsokantaa tuntuvaastikin.³³

Maailmansotien välisenä aikana oli monen pientilallisen ratkottava toimeentuloonsa liittyviä pulmia; aikakausi tunnetaan voimaperäisestä uudisraivauksesta ja asutuksen haakeutumisesta yhä kauemmas erämaihin. Uudistilojen rakentaminen ja ympäristön valloitus etenivät metsästyksestä maatalouteen. Arjesta selviytymiseen kuului laeista ja asetuksista piittaamattomat pyyntitavat. Pienillä tiloilla tarvittiin hengenpitimeksi lisäansioita. Pientilojen ja kokonaisten syrjäkyljen toimeentulo perustui omavaraiseen elämänmuotoon ja vaihdantatalouteen.³⁴ Uudisraivaajakertomuksissa erätalous merkitsi ensimmäistä vaihetta syrjäseutujen haltuunotossa. Kun omat pellot saatiin vihdoin tuottamaan satoa, jäi metsästyks takaa-alalle.³⁵

*Huomenna on ryhdyttävä kylvämään, virkkoi vanhempi ruokailtuaan itsensä kylläiseksi metsopaistilla. Kaipa ensi syksynä saadaan jo ohrarieskaakin. Tämä metson liha käypi liian yksitoikkoiseksi. Nuorempi nyökkäsi vain ja kohta kuului kahden miehen tasainen hengitys. Uudisraivio oli kylvetty ja karhittu puun latvuksella kahden miehen voimalla. Se talvi oli uutisasukkailla ankara. Tapio oli vienyt viljansa, joten eine oli usein kaukaa etsittävä, virstojen päähän ansat viritettävä ja harvoin piilukkoisen luoti metson puusta pudotti. Monta kertaa meni päivä ja kaksi syömättä. Mutta miesten rohkeus ei lannistunut. He kestivät yli talven. Mutta kun kevät tuli ja metsään väki koontui kisailemaan korvasi ruuan runsaus talvella menetetyt voimat ja taas alkoivat kuokat korven reunassa tasaisessa tahdissa aamusta iltaan heilua.*³⁶

Uudisraivaus oli maailmansotien välillä kansallinen projekti. Entuudestaan asumattomia kaukaisia kolkkia löytyi eri puolilta Suupohjaa; Kauhajoella oli tilaa uudisraivaukselle etenkin Nummijärven–Ikkeläjäjärven suunnalla.³⁷ Vaikuttaa siltä, että suurimmat metsosaaliit olivat hyvin samaa luokaa kaikkialla eteläisellä Pohjanmaalla. Jalasjärven Ylivallissa aseseppä E. Havunen ylpeili 1920-luvun puolivälissä kahden viikon aikana ampumallaan neljälläkymmenellä metsolla. Yhtenä ainoana päivänä saaliiksi jäi seitsemän metsoa.³⁸ Metso saaliina oli tavanomainen. Kauhajoen metsästyseuran tilastot kertovat, että rauhoitusajan jälkeen tilastoihin vietiin vuonna 1938 peräti 633 ammuttua metsoa ja yli tuhat ammuttua teertä (1041). Pinta-alaltaan pienemmässä Kurikassa luvut olivat olleet neljää vuotta aikaisemmin samansuuntaiset eli 483 metsoa ja 904 teertä vuodessa.³⁹ Todellista lukumäärää voi vain arvuutella tilastoinnin epätarkkuuden vuoksi.⁴⁰

³² Luhta 2001, 58.

³³ Luhta 2001, 102–104; Vuorela 1975, 63–64.

³⁴ Hautamäki 1993, 132–134.

³⁵ Uudisraivaajan elämää kuvaavia kertomuksia julkaistiin muun muassa Ilkassa. 22.10.1921, Ilkka.

³⁶ Ilkka, 22.10.1921.

³⁷ Nummijärvellä oli varsin laaja asutusalue Koihnaneva, lisäksi Ikkeläjäjärvellä ja Uurossa oli runsaasti asutusviljelystiloja.

³⁸ Kristiinan Sanomat, 15.12.1925.

³⁹ Kurikan ja Jalasjärven Kunnallislehti, 31.1.1935.

⁴⁰ Metsämiestä 1937, 210.

Tilanteet elivät aina kulloistenkin olosuhteiden ja metsokantojen mukaan. Esimerkiksi 1930-luvun alussa asiat kehkeytyivät vakaviksi. *Kauhajoen Kunnallislehdessä* julkaistussa kirjeessä kauhajarveläinen kertoi, kuinka työttömyyskauden kurituksessa miehet olivat sankoin joukoin jälleen tarttuneet aseisiin. Erityisen ahkerasti pyydettiin metsäkanalintuja sekä jäniksiä. Ymmärrettiin kyllä, että tällainen välitön ”ryöstö metsästä” ei ollut kestäväällä eikä vakaalla pohjalla.⁴¹

Koska tässä nyt kerran on tullut puhe pula-aikaa koskevista kysymyksistä, niin jatketaan nyt tätä kirjoitusta samoissa merkeissä edelleenkin. Täällä ovat useat henkilöt lieventäneet työttömyyttä syksyn kuluessa myöskin metsästyksellä, eivät ainoastaan oman paikkakunnan metsästäjät, vaan niitä on ollut silloin tällöin aina Ilmajoelta asti. Tähän hommaan ovat kylämme ympäristön laajat metsät antaneet erinomaisen tilaisuuden. Sopiivina metsästäyspäivinä on pysyjen pauke metsistämme kuulunut todistaen siitä, että Tapiolan asukkaat ovat tulleet myöskin osaltaan ”verotetuksi”. On siinä moni lintu ja jänis saanut uhrata henkensä ”luomakunnan kruunun” tarpeiden tyydyttämiseksi. Täällä eivät ole metsänomistajatkaan vielä kaikki metsästäystä kieltäneet. Kaikki muiltakin paikkakunnilta tulleet ovat saaneet vapaasti metsistämme temmeltää. Tästä ei ole tietenkään itsessään mitään pahaa sanottavana. Onhan metsästäys vanhoja suomalaisten miesten perinnäistapoja. Siitäkö se lienee moneen vereen niin lujasti iskenyt... Monet metsiemme eläimet tulevat tällaisen ryöstö metsästyksen takia aivan liian tyystin ammutuiksi.”⁴²

Riistanhoitopuheelle oli sivummalla vähemmän kannatusta. Riistanhoitotyön hidasteena Kauhajoella, kuten monessa muussakin kunnassa, oli olosuhteiden lisäksi metsästysseurojen toiminnan painottuminen kirkonkylien ympäristöön. Monet kyläosastot luotiin vasta sotien jälkeen yhteiskunnallisten olojen rauhoituttua ja vapaa-ajan vähitellen lisääntyttyä.⁴³ Kuitenkin metsästyksestä ja riistanhoidosta keskusteltiin yllättävänkin paljon lehtien palstoilla 1930-luvun Etelä-Pohjanmaalla. Riistanhoitotyön tavoitteena oli kannustaa kestäväan metsästykseseen, jolloin kannasta verotettaisiin vuosittain vain kulloinenkin tuotto. Osa keskusteluun osallistuneista oli sitä mieltä, että myös riista tarvitsee itselleen kodinomaisen tilan. *Kauhajoen Kunnallislehti* painotti, että metsästäjän oli samalla annettava riistakantojen rauhoitusaikana

Metsänriista monipuolista ruokavaliota ja oli merkittävä sivutulonlähde uudistiloilla. Etenkin sotien jälkeen riistakauppa veti hyvin, kunnes se kiellettiin vuonna 1953. Kurikkalaisen uudisraivaajan kuvasi Pekka Kyytinen vuonna 1952. Kuvalähde: Museoviraston kuvakoelmat.

41 Kyläläinen. *Kauhajoen Kunnallislehti*, 26.1.1933.

42 Kyläläinen. *Kauhajoen Kunnallislehti*, 26.1.1933.

43 Sillä oli vuonna 1971 hallussaan yli 46 000 hehtaarin maa-alue. Koskinen 1980, 13–39.

vahvistua ja kasvattaa sukuaan ja poikasiaan. Samalla saralla, jossa hän on äsken etsinyt eteensä saalista, on hänen nyt jällelle jäänyttä riistaa intohimoisesti suojeltava. Jokaisen pienenkin riistan häiritseminen täytyy loukata ja haavoittaa hänen mieltään. Hänen on tunnettava suurta sääliä tuota samaa metsänriistaan kohtaan, jonka kanssa hän on tehnyt 6 kuukauden "aselevon". Hänen on selvitettävä itselleen, että riista tarvitsee ennen kaikkea rauhallisen olotilan jatkaakseen sukuaan ja kasvattaessaan poikasensa täysin puolustuskuntoisiksi.⁴⁴

Ilvesviidan mukaan kyse oli eläinten kanssa käytävästä vuoropuhelusta, jossa eläinmaailmaan siirretään inhimillisiä piirteitä, ihmisyhteisöjen hierarkkisia käsityksiä ja moraalisia periaatteita. Eläinten inhimillistämisen kautta määriteltiin ihmisen ja yhteiskunnan luonnollista käyttäytymistä ja järjestystä.⁴⁵ Näin metsäkanalintujenkin ajateltiin joutuneen liikametsästyksen ja uudisraivauksen vuoksi turvattomaan asemaan, joten niillekin oli annettava mahdollisuus omaan tilaan, kuten kaikille muille ryhmille yhteiskunnallisen rauhoittamisen nimissä.⁴⁶

RIISTAKAUPPA OSANA PIENVILJELIJÄN TOIMEENTULOJA

Kaikkein tuhoisin luvaton menetelmä on paulalla pyydystäminen, joka rehoittaa aivan mahdottomassa määrässä nykyaikana. Ajatelkaapa vähänkin mitenkö tuhoisat seuraukset ovat ensi talven aikanakin lintukantaan paulalla pyydystämisestä. Nyt ei ole ensinkään koivupuissa urpuja linnuille ruuaksi, jotenka niiden on pakko laskea maahan kuusten alle ja katajoihin lumen tultua, jossa ne paulamiesten toimesta tuhoutuvat luvattomalla pyyntitavalla jota ei estetä. Olisi paljonkin pakistavaa metsästyksestä ja sen nurinkuruudesta nykyaikana mutta aukauskoon nämä rivit jo ripeään toimintaan tuhon estämiseksi.⁴⁷

Näin totesi vanha erämies Kauhajoelta vuonna 1931. Kestävän riistanhoitotyön esteeksi oli koettu riistakauppaan kytkeytyvä ammattimainen tai puolipäiväinen metsästys. Pyyntitapoihin kohdistuneista rajoituksista huolimatta riistakauppa jatkui aina 1950-luvulle saakka. Riistakauppa seuraili luonnollisesti metsäkanalintukantojen syklisyyttä; ajoittain metsoista oli ylitarjontaa ja osa niistä pilaantui varastotilojen puuttuessa, toisinaan metsät kumisivat tyhjyyttään. Riistakauppa oli 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla tärkeä osa pienviljelijöiden selviytymiskamppailua, etenkin synkimpien pulakausien aikaan 1930-1940-luvuilla. Pyydystysvälineet olivat yleensä huokeita ja tehokkaita pauloja ja kirnuja. Kohtuullisten saaliiden sijaan pyrittiin tuoton nopeaan maksimointiin.

Riistanhoito ja metsokeskustelut pyörivät maailmansotien välillä pitkälti pyyntitapojen ympärillä; mikä oli sallittua ja mikä ei. Vuoden 1934 metsästyslain asetukset eivät siirtyneet käytäntöön, vaikka metsojen ja teerten kohdalla erilaisten ansojen ajateltiin vinouttavan su-

⁴⁴ Kauhajoen Kunnallislehti, 7.5.1939.

⁴⁵ Ilvesviita 2005, 145–146.

⁴⁶ Ilkka, 24.4.1924. Ilkkaan kirjoittanut mielipidekirjoittaja totesi, että *koti on se paikka, jossa jokainen toivo olevansa turvattu ja onnellinen. Metsän eläimilläkin on kotinsa ja lapsensa, taivaan linnuilla pesänsä, joita ne rakastavat enemmän kuin mitään muuta ja joiden puolesta pienimätkin ovat valmiit panemaan henkensä alttiiksi vaikka kuinka vahvaa vihollista vastaan*. Maan Sana, 8.8.1936. Teuvalla ilmestynyt *Maan Sana* kuitenkin muistutti, että metsälinnut olivat osa *kansallisesta omaisuudestamme ja rauhoituslain tehtävänä on turvata sen säilyväisyys*.

⁴⁷ Vanha erämies. Kauhajoen Kunnallislehti, 3.12.1931.

kupuolijakaumaa. Saaliiksi päätyi koirasta useammin naaraslintu, joka viihtyi suurimman osan vuodesta maassa ja jonka tapana on kulkea poikueensa etunässä.⁴⁸

Suotta ei siis Nummijärven metsissä 1930- luvulla samoillut metsästäjä todennut, että

Sen paulalla mettästyksen me molemmat osasimme. Uskallan sanua, jotta olimme sen ajan pauloolla pyytäjistä parhaimmat. Saalismäärät lisääntyvät ikävuosien karttues...Nykyajan mettämies laillisilla keinolla ei saa eres viires vuores sitä riistamäärää mitä me saatihin yhyres vuores.⁴⁹

Oli sattuman kauppaa jäikö kiinni vai ei – pahimmat ylilyönnit toki huomattiin, kuten Kauhajoen Kunnallislehti kertoo vuonna 1933. Viime sunnuntaina hävitivät poliisit ja metsästysseuran jäsenet Päntäneellä Tarkan talon ympäristöstä toistasataa ansaa. Ansoista tavattiin mädäntyneitä lintujen jäännöksiä.⁵⁰ Pauloilla pyytämisen tehokkuudesta ei ollut epäilystäkään. Sen vahvistavat tiedonannot eri puolilta Suupohjaa, muun muassa Karijoelta ja Jurvasta:

Pauloollahan ne ihan (riistalinnut). Niillähän ne aivan pyyrettihin. Mä olin silloin mukula, Sampalla oli silloin sellaanen oikeen huono pyssy sellaanen taitettava, kymmenehen-viiteetoista metrihin sillä voi saara, kun oli hyvä tuuri. Eikä tahtonut olla niitä, varsinkaan haulia ei tahtonut olla. Ruutia paremminkin. Se alakaa tuollaanen rengas, se laitettiin sellasehen paikkahan, joka oli joku hariju, sellaanen mäenlappio... Jos oli linnut... kylpyeny, se oli oikeen hyvä paikka. Siihen lähelle ja pitkin pellonreunaa, monta kertaa ne tuli lentämällä pellolle, mutta sitte ne meni kävellen mettähän. Kun ne oli syönyt, siihen tehtiin aita molemmiin puolin, mihinä paula laitettiin, tehtiin nuon isoo aukko siihen keskelle, että se paula siihen justihin mahtuu. Siihen laitettiin se orsipuu, johon tuli paula kiinni, sitten sen yläpuolelle laitettiin vielä toinen orsi, jottei se mee ylitte se lintu, se oli näin paljo sieltä maasta paula, ettei se asto jalakaa sinne paulahan, se oli liian alahalla, niin se astoo jalaan niin se ei mennytkään sinne paulahan, veti sen kiinni. Se oli hyvä korkeus aina. Sitten se laittettiin männynneulasia sinne paulahan, jottei tuuli kääntänyt sitä... Niitä oli sellaanen viitisentoista. Tottahan se oli kun Hirvijärvellä käytiin viisi kilometriä, (yhteen suuntaan) matkaa. Tottahan niitä harjuja oli tuos heti... Se oli oikeen mahtava paikka se Kruununoja heti siinä.⁵¹

Metsänriistaa Vaasasta ulkomaille

Ostajina Ruotsi, Englanti ja Saksa.

Mikäli vaasalaiset metsänriistan kauppiat ovat tiedustelumme ilmoittaneet, on täältä lähetetty edelleen metsälintuja ja myös jäniksiä ulkomaille, vaikka metsälintujen saalis on ollut kovin heikko, tuskin 1/10 siitä, mitä se oli vuosi sitten. Etupäässä on saatu teeriä, metsoja, riekkoja, pyitä ja peltopyitä, vaikka tällä hetkellä ei enää voidakaan lähettää kuin teeriä ja riekkoja. Myös jäniksiä on lähetetty Ruotsiin, tosin vähemmässä määrin. Jänisten tukkuhinnat täällä ovat olleet 9 á 10 mk kappale ja teerien tukkuhinnat 16—18 mk, metsojen 33—36, riekkojen 7—8:50, pyiden 9 á 10 mk ja peltopyiden 10 mk kappaleelta. Metsänriistaa on viety runsaasti Helsinkiin ja Turkuun. Viime mainitusta paikasta lintuja on lähetetty ulkomaille, etupäässä Ruotsiin ja myöskin Saksaan ja Englantiin, jotka viime aikoina ovat esiintyneet metsänriistan ostajina. Hinnat ovat olleet kohtalaiset. Yhteen aikaan metsälintujen vienti oli Vaasasta aivan ennätysmäinen, sillä täältä vietiin tuhansia kappaleita viikossa. Mutta nykyään vientiä on rajoittanut huono saalis. Pääasiallisimmin on metsälintuja saatu suomalaisista seuduista kuten Jalasjärveltä ja Teuvalta ja muista Suupohjan pitäjistä.

Ilkka 15.2.1939.

Kuva käsitelty alkuperäisen huonon laadun vuoksi uudelleen.

48 Ilvesviita 2005, 165.

49 Korpela 2006, 2.

50 Kauhajoen Kunnallislehti, 26.10.1933.

51 Haastattelu Matti Itäluoma, 2.9.2019.

Paulalla pyytäminen oli huokeaa ja helppoa. Sitä harrastettiin Suupohjan metsissä aina 1950-luvun alkuun saakka. Paulat viriteltiin yleensä marjaisille kangasmaille, karjapoluille ja lintujen rypemäsijoille. Pyydyksen tarkoituksena oli ohjata lintu orsipuusta riippuvaan silmukkaan, joka kiristyi linnun työnnettyä päänsä sen sisään. Metson talvisen ansapyydyksen valokuvasi Samuli Paulaharju vuonna 1933. Kuvalähde: Museoviraston kuvakokoelmat.

Ikiaikaisena pyyntimenetelmänä paulalla metsästämisestä yksityiskohdat tunnetaan hyvin kansatieteellisestä aineistosta. Näitä tietoja Suupohjasta kerätty aineisto monin tavoin tämentää ja sitoo ne ajalliseen ja maantieteelliseen ympäristöön. Paulalla metsästäys oli niin huokeaa ja helppoa, että se houkutti monia maailmansotien välillä ja sotien jälkeen. Ansan silmukkaosa valmistettiin hevosen häntäjouhista ja hamppulangasta. Parasta ansapyyntiin aikaa oli syksy, jolloin poikaset lisäsivät lintukannan määrää. Ansat viriteltiin marjaisille kangasmaille, karjapoluille ja lintujen rypemäsijoille. Tavallisin tapa oli sitoa ansa hamppujatkeisesta perukkeestaan kahteen reilun puolen metrin mittaiseen päällyspuuhun. Silmukka pidettiin avoinna kiinnittämällä se männynhavuilla tai hienoilla marjanvarvuilla kumpaan-kin päällyspuuhun. Tarkoituksena oli ohjata lintu orsipuusta riippuvaan silmukkaan, joka kiristyi linnun työnnettyä päänsä sen sisään ja pyristellessään vangittuna eteenpäin. Paulan molemmin puolin oli palata; matala kynnyksen riippuvan lenkin alapuolella. Näin riistalinnun kulkua pyrittiin ohjaamaan siten, ettei se askella riippuvan lenkin sisään, vaan pujottaa sinne päänsä.

Syksyllä aloitettu ansapyynti jatkui myöhään talveen. Kevätpyynti rajoittui metsojen ja teerien soidinpaikalla pidettyihin ansoihin. Ansat sijoitettiin rastein merkittyjen polkujen varteen. Sellaisen pituus saattoi kasvaa useisiin kymmeniin kilometreihin.⁵² Karijoella yhden paulakierroksen pituus laskettiin sotien jälkeen muutamissa kilometreissä, jolloin reitin varrelle pyydyksiä kertyi 10–15. Reitti kuljettiin päivittäin, ja yleensä saaliina oli viidestä kuu-teen metsäkanalintua. Varsin tuottoisa saalis siis, kun yhdestä metsasta saattoi saada saman korvauksen kuin mies tienasi päivässä metsätoissa. Suupohjassa paulalla pyytäminen jatkui aina 1940–1950-lukujen taitteeseen saakka. Samaan aikaan osa metsästäjistä käytti myös loukkua ainakin Karijoella.⁵³

⁵² Vuorela 1975, 68.

⁵³ Haastattelu Matti Itäluoma 2.9.2019.

Luvattomien pyyntivälineiden käyttöön on myöskin syksyllä parhaat mahdollisuudet. Metsästyksen alkuajoilta peritty pauloilla pyynti ei laittomuudesta huolimatta ole kokonaan jäänyt pois käytännöstä. Toinen huomatuin laitton pyyntiväline on katiska. Lokakuun aikana, kun viljat on korjattu pelloilta, pyydetään useilla seuduilla katiskoilla teeriä aivan laumoittain.⁵⁴

Luhdan mukaan teerenkirnut, ansat ja lintuloukut korvautuivat teerten kuvastamisella ja syksyisellä metson soidinmetsästyksellä. Näin suoraviivainen tapahtumaketju ei Suupohjassa tai muuallakaan Suomessa ollut. Kauhajoen kunnallislehdessä kerrottiin (1947), kuinka syyttämättä ketään erikoisemmin voidaan todeta, että muutamien viime vuosien aikana on ansapyynti – myös keväinen – lisääntynyt tai paremminkin vuosikymmenien jälkeen tullut uudestaan laajoihin osiin maata, jossa sitä ei aikaisemmin enää tunnettukaan.⁵⁵ Ansapydykset olivat ahkerassa käytössä aina 1950-luvun puolelle saakka. Esimerkiksi kuvastaminen kiellettiin Kauhajoella vuonna 1948.⁵⁶

Kun Talavisota oli loppunu, Pihlajan Aarne osti uuren haulikon, Ivar Johanssonin... Samoohion aikoihin tuli Viljami Koivisto niminen mies Nummijärvelle Itä-Suomesta ja toi uuren mettästyksmuoron, teerenkuilta ampumisen. Muistan elävästi, kun me tehtiin Aarnen kans ensimmäisen kuvan. Kovin onnistunut se ei ollu. Niin me joskus jou-

54 Maan Sana, 8.8.1936.

55 Kauhajoen Kunnallislehti, 8.4.1947.

56 V. J. Marttila: paikkakunnan riistakanta on edellisvuodesta lisääntynyt. Toivomus oli, että riistakantaa verotettaisiin mahdollisimman vähän. Seuran alueella päätettiin kieltää kuvilta ja asetetuilta syöteiltä ampuminen kokonaan... Vieraspaiikkakuntalaisilta kanakoirametsästäjiltä päätettiin kieltää tänä vuonna kieltää metsästyksen seuran mailla. Kauhajoen Kunnallislehti, 7.9.1948.

Toinen – pauloja vielä monin verroin tehokkaampi pyydys – oli teerenkirnu. Sitä käytettiin nimensä mukaisesti ensisijaisesti teerten, vähäisessä määrin myös metsojen, vangitsemiseen. Sen yhtenä tehtävänä oli myös suojella viljasatoa metsäkanalinnuilta. Kirnu oli puolentoistametrin mittaisista, kuorimattomista ja teräväpäisistä seipäistä pystytetty pyöreäpohjainen kehikko, johon lintuja houkuteltiin tähkäpäisillä kauranoljilla. Teerenkirnu Kuortaneella. Kuvalähde: Museoviraston kuvakokoelmat.

Riistanliha myytiin kiertäville ostajille, ravintoloihin ja kauppoihin. Suupohjasta riistanlihaa lähetettiin Etelä-Suomeen pahvilaatikoissa ja amerikanarkuissa. Kuvassa riistakauppias Helsingin Kauppatorilla vuonna 1949. Kuvalähde: Helsingin Kaupunginmuseon kokoelmat.

lun aikahan 1940 oltiin ensimmäistä kertaa kuvilla. Oltiin Pitkässäares Jokisen ja Pihlajan Väinön talojen välis. Mä vein kuvan koivuhun ja Aarne lähti ajamahan teeriä. Siinä kierteli valtavan monilukuunen parvi... Viimeen tuli vielä yks ja se len- ti istumahan mun kuvan vierehen. Teeren elämän aika oli tullu loppuhun. Se lisäs lämpyä ja innostusta, samoon kuin se, jotta Aarne toi sinne koppihin mettoon ja kaks teertä ja lähti kiertämähän uurestansa sitä parvia... Nämä oli kualta mettästyksen alakuaskelehet, josta lähärin omalta osatani tätä uutta mettästystapaa kehittämä- hän. Jäliempinä vuosinani ammuun niin palijo lintuja kuvilta, jotta nykypäivinä ei riitä koko Kauhajoen teerikanta, vaikka laskis jokaasen linnun.⁵⁷

Toinen vahvasti riistakauppaan liittynyt pyydys oli kirnu, joka oli tehokuudessaan omaa luokkaansa. Kirnuja käytettiin ensisijaisesti teerten, mutta myös metsojen, pyytämiseen. Teerenkirnu oli tyypillinen maanviljelijän riistatalouteen kuulunut pyydys, jonka yhtenä tehtävänä oli suojella kuhilaita metsäkanalinnuilta. Kirnu oli noin puolentoistametrin mittaisista kuorimattomista teräväpäisistä seipäistä pystytetty pyöreäpohjainen kehikko – muodoltaan se siis muistutti voikirnuu. Kun pyydys oli katettu tähkäpäisillä kauranol- jilla, niin jyviä nokkimaan tullut lintu putosi kirnuun eikä päässyt ahtaasta tilasta nouse- maan lentoon. Myöhemmin oli vielä käytössä versio, jossa pyydyskeskelle iskettiin kehäseipäitä pitempi keskiseiväs, sen päähän kauralyhde ja lyhteen alapuolelle nuorasta keikkumaan kalikka, jolle asettuva lintu luiskahti vankilaansa. ”Katiska” saattoi vangita kerralla kymmenenkin teertä. Kerrotaan, että Jalasjärveltä olisi vedätetty kahdella he- vosella Vaasaan peräti 800 teertä kahteen kuormaan lastattuna, sillä yhdessä paikassa saattoi tavata jopa 60 kirnuu 1920–1930-luvuilla.⁵⁸ Katiska helpotti myös siirtoistutuksia. Ainakin osa kirnuilla pyydytyistä ja elävinä vangituista teeristä oli myöhemmin tarkoitus lähettää Pohjois-Amerikkaan, jonne haluttiin siirtoistuttaa pohjoismaisia riistalajeja.⁵⁹ Ja- lasjärveläinen metsästäjä muistelee:

Isä... se oli sen ikääsiä, kun se oli tuhatyhreksänsataakymmenen syntynyt, kyllä se on aika varhaases vaihees kielletty se ansalangoolla pyynti, mutta kyllä kai ne vä- hän on yrittänyt. Niistä se puhuu niistä teerenkirnuusta, joiton tehty sitte, kun on ollut sellaanen hyvin harvapuustoonen pieni rämeneva, sinne ne on sen pystyttänyt. Ne vain paikan päällä vesurilla karsinut sellaalet kepit, ja siihen sellaalet keikku- kannen ja sinne kauralyhtehen ensin sinne päälle, ja kun se on mennyt se on vissi- hin ollut sellaanen pyyritys, sinne on mennyt koko teeriparvi, niin palijo kun sinne on mahtunut. Mutta se on hyvin varhaases vaihees kielletty, se pyyntimuoto.⁶⁰

1930-luvun alussa syntynyt jalasjärveläinen erämies täsmentää vielä, kuinka

Ennen teeriä on pyyrystetty purnuulla, ollu sellaanen tötteröllä (kirnulla) ollu joku kauralyhde siellä yläpuolella. Teeriä on mennyt ruokaalemahan sinne kauralyhte- hesen, ne on keikahtanut ja puronnut purnun pohojalle... Löyhinginnevan ympäris- tössä siinä niitä on ollut.⁶¹

⁵⁷ Korpela 2006, 4.

⁵⁸ Vuorela 1975, 71–72; Tuomela 1962, 26–27.

⁵⁹ Tuomela 1962, 26–27.

⁶⁰ Haastattelu Olavi Koivumäki, 10.9.1919.

⁶¹ Reino Kallioniemi, 10.9.1919.

Ruokaketjut, joissa riistanliha oli yksi osa, veivät maalta kaupunkeihin ja jopa Ruotsiin saakka paikallisten välittäjien ja kauppojen – muun muassa Suupohjan osuusliikkeen – kautta. Kaikista parhaan hinnan sai juuri metsosta eli jopa 100 markkaa^{62, 63} Rahan ja lihan välitön tarve selittää pitkälti riistakaupan menestystä. Metsoista saatiin lihaa, rahaa, höyheniä ja pyrstösulasta vielä koristeen tai pöytäharjan.⁶⁴ Osa metsästäjistä lähetti saaliinsa pahvilaitikossa tai amerikanarkussa myös suoraan ravintoloihin Vaasaan ja Helsinkiin. Lisäksi metsämiehet kävivät keskenään kauppaa. Kylistä löytyi aina joku, joka huolehti lintujen jatko-markkinoinnista. Ikkeljärveltä metsäkanalinnut päätyivät hienoon, vuonna 1936 avattuun, unkarilaistyyppiseen ravintola *Hungariaan* Helsinkiin.

*Isä-faarikin niitä osti mettä-miehiltä ja lähetti tuonne Helsinkiin tuota ravintolahan... Kato junahan. Se sellaaella amerikanarkulla sitte niitä lähetti. Aika isoo sellaanen metri kertaa viiskymmentä ja korkeutta oli niinku niis amerikan arkuus oli. Sellaasella se niitä lähetti. Mettäkanalintuja, mettoja joukos, koppeloita... Kun tuota niin ne suolinensa lähetettiin, eikä verestetty ei mitään. Ols kuulu ollut, ettei tänä päivänä kukaa syö sellaaasia... Kun se oli ravintola Hungaria. Sieltä tuli sitte aina rahat postis.*⁶⁵

Riistatalous näytteli tärkeää roolia sodanaikaisessa säännöstelytaloudessa. Riistakauppaa ei rajoitettu samalla tavoin kuin muuta elintarvikehuoltoa. Tilanteen tiedostivat myös viranomaiset, jotka muistuttivat *Kauhajoen Kunnallislehdessä*, että *hyötyriistan merkitys nykyisenä ajankohtana maamme talouselämällemme on huomattava jo yksin kansamme ravitsemiskysymyksenkin tyydyttävällä tavalla ratkaisemiseksi on syötäväksi kelpaavaa*

Yksi riistanlihan ostajista oli tasokas helsinkiläisravintola Hungaria, jossa tarjottiin erilaisia riistasta valmistettuja pääruokia. Kuvalähde: Hotelli- ja ravintolamuseon kokoelmat.

62 Vastaa 25 euroa vuoden 2019 tasossa.

63 Kauhajoen Kunnallislehti, 4.12.1941. 3.12.1946. Hyvän hinnan sai myös rusakosta (80 mk) tai valkoisesta jäniksestä (70 mk). Muut metsäkanalinnut olivat huomattavasti edullisempia. Esimerkiksi teeristä maksettiin enimmilläänkin 40 markkaa.

64 Luhta 2001, 37.

65 Haastattelu Toivo Nurmela, 24.9.2019.

riistaan kevään ja kesän aikana käytettävissä olevin keinoin suojeltava.⁶⁶ Kauhajokelainen metsästäjä muistelee:

Yhyren kerran oli kakstoista mettoota puunlatvoos yhyren nevan reunas. Sain niistä yhyreksän ja huomisna löyryn viä yhyren. Sen Pihlajan Mossen kans ammuun vuonna 1942 kahareksantoista lintua yhyres päiväs. On otettava huomioon, jotta metsästyks alakoo silloin elokuun 15. päivänä ja siihen aikahan oli tosi näläkä koko Suomenmaas. Linnustaki sai melekeen mitä vain.⁶⁷

Vaikuttaa siltä, että metsäkanalintujen metsästyksen korkein huippu osui sodanjälkeiseen aikaan. Parhaina päivinä asiansa osaava metsästäjä saattoi saada saaliiksi kymmenenkin metsoa. Riistanlihan lisäksi myös turkikset toivat lisätuloja. Metsästyksellä saattoi siis elää.⁶⁸ Kaiken kaikkiaan on arvioitu Etelä-Pohjanmaalta matkanneen eri puolille maata tuhansia kiloja teeren ja metson lihaa.⁶⁹

Elinkeinona metsästyks olikin luonteva valinta monelle syrjäkylän asukille. Maaseudulla oli ”liikaväestöä”, jolla oli turvanaan vain tilapäistöitä savotoilla, uitoissa ja varatyömailla.⁷⁰ *Kun ei muita hommia ollut. Oli vain talaviaikana tuos sahallakin kun oli töitä... se oli aivan pakko. Pieni mökki oli vain, kerrotaan Karijoelta.⁷¹ Ammattimaista metsäkanalintujen pyytämistä harrastettiin Kauhajoella ainakin Nummijärvellä ja Ikkäläjärvellä.*

Voin sen vakuuttaa, jotta sata ei oo ainakaa liika suuri luku. Myin niitä Peltosen Einol-le, joka oli kauttaostaja. Nykypäivän ihmiset tuskin uskoo, kuinka monta kertaa oon pyörällä tai vieläpä kävellen kantanu raskahan lintutaakan tuon kaharenkymmenen kolomen kilometrin matkan, joka oli kotuani kirkonkylähän. On otettaa huomioon sel-laanen seikka, siihen aikahan ainakin Nummijärven mettis oli niin runsas lintukanta, jollaasta tuskin ei ikinä enää oo.⁷²

Tarinaa Ikkäläjärveltä tiivistyy sotien jälkeisen metsäkanalintujen suurmetsästysluonne.

Mä en ole sitte sellaaes hommas, että mä olisin niiren peräs hiihtäny. Niitä sai tala-vellakin ampua, oliko se tammikuu. Se oli yks sellaanen mies, joka niitä oikeen kytts ja hiihteli niiren peräs kokonaasen talavipäivän. Ja sitten kun tuli tuota mettästä niin sillä oli kuule sellaanen ku ennen oli niitä ajelurekiä sellaaia lootareeksi sanottuja. Se oli kuule koko lauman pelemuuttanut kyyttihinsä. Se tuli sitte faarin työ ja toi sen kuor-mansa sinne. Isä-faari ne sitte osti siltä ja taas sinne (ravintolaan) lähetti menemä-hän... Kyllä niitä toistakymmentä oli... Se oli mun mielestä vähä liikanaasta hommaa. Ois pitänyt eres jotaki jättää siitä parvesta.⁷³

Riistanhoitopuheelle ei ollut juuri sanansijaa silloin, kun arki itsessään oli selviytymiskamp-pailua, joka vaati kekseliäisyyttä ja sopeutumiskyvyn venyttämistä äärimmilleen. Riistakaup-

66 Kauhajoen Kunnallislehti, 2.3.1943.

67 Korpela 2006, 9.

68 Kauhajoki-lehti, 21.1.1982.

69 Lehto 1999, 261.

70 Massa 1994, 207.

71 Haastattelu Matti Itäluoma, 2.9.2019.

72 Korpela 2006, 3.

73 Haastattelu Toivo Nurmela, 24.9.2019.

pa onkin nähtävä yhtenä erityisesti syrjäisempiä kyliä koskeneena selviytymisstrategiana sotienjälkeisessä Suomessa. Jälleenrakennusdiskursseissa – sen kuvaamisessa miten Suomi nousi sotien jälkeen jaloilleen – riistakauppaa ei ole erityisesti huomioitu. Suupohjasta kerätyn aineiston valossa riistakaupan paikallinen merkitys saattoi eräissä perhekunnissa olla tuntuva. Tehometsästyksestä saadut tulot vakauttivat monen pientilallisen taloutta; kokonaisia tupamökkejä rahoitettiin metsäkanalinnuista saaduista tuloin.

Mä sen kans kuljiin (isän kanssa). Niitä oli yhyrellä ja toisella ja sitten kateuksisnansa toisten pauloja potki hajalle. Tuloo hänen reviirille... Joskus meni kettukin... Kyllä se jäi sitte, se oli siinä soran jälkehen. Se oli muutenkin vähä sellasta aikaa, ei siinä paljo välitetty. Se oli vain, jotta kun jostakin sai vain rahaa ja vähä ruokaa... Mä en ole käynyt ikinä soittimella. Kyllä ne käy ne mua vanhemmat, jotka oli oppinut siihen. Ne käyy, mutta en minä käynyt... Se oli niinku perinne. Niitä otettiin ruuaksi, kun soran jälkehen oli näläkä. Ei ollut paljo mitää, mitä olis ruuaksi laittanu. Ne oli melekeen pakko ottaa. Meitä oli kahareksan henkinen perhe... Kyllä siinä sapuskaa meni. Perunatkin aiva peloosta täräis kattilas, kun niitä ruvettiin sieltä koukkimahan.⁷⁴

Karijoelta kerrotaan:

Niinku tämä kämppä on rakennettu neljäkymmentäseittemän... niin silloin oli isäkin niillä rahoolla (riistakaupasta saaduilla tuloilla) isäkin nämä puutavaran ja hirsivärkin on ostettu... kaikki ne Vuoren sahalla tuos sahas... neljäkymmentä seittemän valamistunu... Suurin osa oli lintuja aika vähä oli jäniksiä, suurin osa oli lintuja. Ne sai vierä, äitee prukas niitä vierä, säkkiin niitä laitettiin, isoo kangassäkki, ei niistä mitään suolia poistettu, tuohon kaupalle ne sai vierä. Ainakin ne oli hyvin riiputettuja, tottahan siellä ny vähä oli suolet sekaasin. Siitä yhyrestä metoosta sai niin paljo, niin jos oli päivämiehenä, niin melekeen kaks päivää sai olla päivämiehenä... Se oli niin paljo kovas hinnas... Siinä oli sellaanen, olihan niitä sellasia ostajia, jotka kuhki.⁷⁵

Kestävän riistanhoidon näkökulmasta olosuhteet kärjistyivät sotien jälkeen, kuten Ilvesviita huomauttaa. Petoja pyydettiin vain nimeksi, mutta riistaeläimiä verotettiin sitäkin raskaammin. Lopulta Suomessa oltiin tilanteessa, jossa riistaa oli pyydetty enemmän kuin sen katsottiin tuottavan.⁷⁶ Suupohjassa tämä johti ylitarjontaan, riistanlihan pilaantumiseen syksyisin. Kun muutenkin pahin pulakausi alkoi hellittää, päätettiin riistakauppa kieltää vuonna 1953.⁷⁷

Muistikuvat riistakaupasta ovat hyvin yhdenmukaisia kaikkialla Etelä-Pohjanmaalla. Riistakaupan korkeasuhdanne oli vain vajaan vuosikymmenen mittainen. Suurusuuntaista metsästystä perusteltiin sillä, että metsäkanalintujen – erityisesti metsojen – peruskannat olivat vahvat ja kestävät. Tätä huomiota tukivat monet silmämääräiset havainnot kymmenienkin metsojen hakoamisesta talviaikaan. Pienpetojen – ketun ja näädän – merkitys paikallisessa ekosysteemissä oli vielä vähäinen.⁷⁸ Esimerkiksi näätä teki vasta paluutaan Etelä-Pohjanmaalle sotien jälkeen. Se oli kärsinyt liikametsästyksestä, mutta kanta toipui

⁷⁴ Haastattelu Toivo Nurmela, 24.9.2019.

⁷⁵ Haastattelu Matti Itäluoma, 2.9.2019.

⁷⁶ Ilvesviita 2005, 206.

⁷⁷ Helsingin Sanomat, 29.8.1953.

⁷⁸ Luhta 2001, 42.

vähitellen rauhoituksen turvin Suupohjassakin 1950-luvun lopulta alkaen.⁷⁹ Kanahaukka oli lainsuojaton, jolle ei juuri annettu elinmahdollisuuksia.⁸⁰ Luonnollisesti metsästys ohjautui niihin lajeihin, joista saatiin paras tuotto: metsäkanalintuihin, kettuihin ja oraviin.⁸¹

Riistanlihan runsaus ja sotienjälkeinen suurmetsästysluonne antoi aiheita myös vakaviin huomautuksiin. Eräs paheksuvasti metsästyksen suhtautunut mielipidekirjoittaja ei voinut ymmärtää sotien jälkeistä tehometsästystä. Metsästystä perusteltiin osaltaan elinkeinollisilla näkökulmilla ja riistanlihan tarpeella eli *ehtymättömillä maallisilla tarpeilla*. Etenkin oravaloman aikaan kuului metsistä tasainen pauke. Miten oli mahdollista, että vähäväkisillä pienviljelijöillä oli varaa pitää jopa kahtakin metsästyskoiraa, jos ruoka ja raha olivat kortilla, kysyi *Syrjästä katsoja*. Harrastuksena metsästys oli kai *eräänlaista urheilua ellei sitä nyt sanottaisi aivan ansioksi*. Mielipidekirjoittaja oli sitä mieltä, että ”luomakunnan kruunun” tarpeet olivat ylikorostuneet.⁸²

METSON METSÄSTYS 1950–1960-LUVUILLA – HALMEMETSOT

Aikakausi 1950-luvun alusta 1960-luvun lopulle on metson ja ihmisen välisessä kertomuksessa siirtymäaika runsaista saaliista, ammattimaisesta metsästyksestä ja välttämättömästä leivän lisästä, kohti vapaa-ajan harrastusta. Kauhajoen metsästyseuran vuosikertomus (1964) kiteytti ajan tunnot: *metsästystä, joka nykyisin on yksinomaan virkistys- ja ulkoilutoimintaa, tulee meidän yksilöinä ja yhteisönä ohjata niin, ettei siitä muodostu luontoa ja sen elämistään tuhoava vaan sitä lisäävä ja vahvistava tekijä*.⁸³

Tuolla kaudella metsästystä rajoitettiin esimerkiksi Kauhajoella hyvin vähän – tuskin muuallakaan lähikunnissa. Pöytäkirjoissa toistuu lause: *riistalintujen ja jänisten metsästykselle ei ole erikoisrajoituksia asetettu, vaan on sitä harjoitettu yleisten säädösten mukaisesti*.⁸⁴ Kantojen hienoisesta laskuvireestä huolimatta vielä 1950–1960-lukujen taite oli metson metsästyksen kannalta otollista aikaa, jolloin saalistilastoihin kirjattiin jopa enemmän metsoja kuin 1930-luvulla. Erityisen antoisa oli vuosi 1959, jolloin pelkästään Kauhajoella ammuttiin ainakin 710 metsoa. Samalle vuodelle ajoittuu myös teerikantojen korkein sykli. Kannat jatkoivat aaltoiluaan, ja seuraavana vuonna saalismäärät tippuivat seitsemälläkymmenellä prosentilla. Syyksi ajateltiin juuri koettua huippuvuotta, jolloin *marjaköyhyys ahdisti metsot käymään haavoissa ruokailemassa tavallista ahkerammin, ja siellä se saattoi joutua ankarankin verotuksen kohteeksi*.⁸⁵ Kuvaavaa on kuitenkin se, että kymmenen vuoden kuluttua elettiin toisenlaisessa tunnelmissa. Rauhoituskauden saldo oli enää 42 metsoa.

1960-luvun saalistilastot näyttävät Kauhajoellakin laskevilta, mikä sai paikallisosastot ehdottamaan kauaskantoisempia rauhoitustoimenpiteitä. Hyypässä saalismäärä ylsi vuonna

79 Nummi 1997, 190.

80 Kuten esimerkiksi Kauhajoelta kerätyt pyyntilastot ja monet metsästysmuistot vahvistavat. Vuonna 1938 Kauhajoella pyydettiin 41 kanahaukkaa ja jopa yksi maakotka.

81 Yliniemi 1994, 224; Luhta 2001, 36, 42; Tejuka 1952; 14.2.1962. Jurvassa tuotiin leimattaviksi vuonna 1952 7000 nahkaa ja Teuvalla 5000. Nahkoista maksettiin jopa 80 markkaa kappaleelta. Rahanarvonmuutokset eivät yksinään selitä sitä, että vuosikymmentä myöhemmin hinta oli romahtanut 70 penniin. Esimerkiksi oravia jahtasivat 1930-luvulla kaikki kynnelle kykenevät, koska ne olivat arvokkaita. Sotien jälkeen oravannahat menettivät käytännössä arvonsa. Nahkojen määrät kohosivat vielä 1950-luvun alussa kymmeneen tuhansiin Suupohjassa, ja niistä maksettiin hyvin. Vuosikymmen myöhemmin niistä oli tullut lähes arvottomia.

82 Syrjästä katsoja. Kauhajoen Kunnallislehti, 7.1.1947.

83 Toimintakertomus vuodelta 1964.

84 Toimintakertomus vuodelta 1958.

85 Toimintakertomukset vuosilta 1958–1959.

Metsoja metsästettiin Etelä-Pohjanmaalla erityisesti syksyisin pelloilta – kuhilaiden aikaan. Kuvälähde: Museoviraston kuvakokoelmat.

1962 150 metsoon ja Ikkeläjärvelläkin kahta vuotta myöhemmin 48 metsoon.⁸⁶ Suomen metsästäjäliiton Pohjanmaan piirin toimintakertomuksissa (1962–1963) metsokantaa luonnehdittiin Etelä-Pohjanmaalla keskinkertaiseksi, joskin vielä lisääntyväksi. Pienenemä alkoi kuitenkin vähitellen näkyä. Hyypässä oltiin sitä mieltä (1964), että kaikki riistarajoitukset olivat liian lieviä. Enteellisesti tuon osaston toimintakertomuksessa todettiin, että *tulevaisuudessa*

⁸⁶ Kauhajoen Metsästyssseuran Hyypän osaston vuosikokous 1962. Saman osaston toimintakertomuksessa vuodelta 1961 todettiin, että riistakanta on ollut erittäin runsas. Kauhajoen metsästyssseuran Hyypän osaston vuosikertomus 1961.

*joudutaankin menemään varmaan paljon ankarampiin rajoituksiin, ettei meidän riistakanta mene niin pieneksi, että se ei pysty enää elpymään.*⁸⁷

Kauhajoen metsästysseuran alueella rauhoitustoimia tiukennettiin vuodesta 1968 alkaen. Tuolloin päätettiin, että seuran mailla saa ampua yhden metson kuukaudessa metsästyskaudena.⁸⁸ Seuraavana vuonna koppelo rauhoitettiin koko metsästyskaudeksi, kaksi ukkometsoa kuului yhä kiintiöön.⁸⁹ Sitten kokeiltiin jo täysrauhoitusta.⁹⁰ Metsästyksen rajoittamista puolsivat 1970-luvulla etenkin silmämääräiset havainnot. *Kanalintuja ei juuri näe niiden luontaisilla oleskelualueilla. Teeret ovat laumoissa. Eräillä alueilla jopa satapäissä, ja se ei hyvää tiedä. Suurella laumalla on taipumus lähteä vaeltamaan. Ruokaa kun ei riittävästi ole.*⁹¹ Tilanne eli myös voimakkaasti ja asenneilmapiiriikin vaihteli; esimerkiksi vuonna 1980 saivat metsästysseuran jäsenet ampua kahden viikon ajan lokakuussa kaksi metsoa, vaikka kannatusta oli kokonaisvaltaisemmillekin rajoituksille. Tavaksi tuli, että kahden viikon aikana sai ampua yhden metson per metsästäjä, kunnes vähitellen liu'uttiin kohti täydellistä rauhoitusta.⁹² Toimeliaisuudesta huolimatta saalismäärät putosivat lähes 90 prosenttia vuoteen 1996 tultaessa. Metsäkanalintukantojen kohdalla pudotus oli kauttaaltaan dramaattinen, metsojen määrä tippui kuitenkin eniten.⁹³

Suuri osa kerätyistä metsokertomuksista ajoittuu aikakaudelle 1950-luvun alusta 1960-luvun lopulle. Tuolloin lintuja oli vielä melko runsaasti ja moni metsästäjä eli nuoruuttaan. Kyse on myös muisteluun liittyvistä konventioista ja haastateltavien ikäjakaumasta. Nostalgiaan liittyy kaipausta entisaikaan, lapsuuteen ja nuoruuteen, joka suurimmalla osalla haastatelluista ajoittuu sodanjälkeisiin vuosikymmeniin.⁹⁴ Tarinoissa toistuvat urheilumetsästäjähenkisyys urotekoineen. Etelä-Pohjanmaalla metsokertomusten tyypillistä miljöötä ovat maakunnan agraaria luonnetta myötäillen alueet, joissa metsät ja pellot vuorottelevat. Erityisen elinvoimainen ja vuosittain toistuva tapahtumasarja oli, kuten *Metsämies*-lehti jo vuodelta 1937 vahvistaa, metsojen ampuminen pelloilta. *Etelä-Pohjanmaalla valitetaan halmeelta ampumisen suorastaan uhkaavan teeri- ja myöskin metsokantaa samalla kun on esitetty vaatimus, että koko pyyntitapa on kiellettävä.*⁹⁵

Viljelyhteet koottiin syksyllä pellolle keoksi eli kuhilaile. Tämä oli välivaihe ennen varsinaista puintia. Leikkuupuimureiden yleistyminen 1900-luvun puolivälissä teki ulkokuivatukselta ja kuhilaista tarpeettomia. Rajoituksista huolimatta pelloilta tapahtuva metsästys jatkui ainakin 1960-luvulle saakka.

Ennen vanhaa, ei kai siinä sen kummempaa valavontaa ollut... kyllä se vain, vaikka se kaurapelloilta ampuminenkin oli kielletty, kyllä sitä vielä kuusikymmentäluvun alakupuolella kun lintuja oli kyllä... Oon määkin sen paheen tehenny... Se tierettihin mihinä kulukoo, esimerkiksi isoo mettoo tuloo kävellen tuota kauraseipähille. Sinne piti mennä

87 Kertomus Kauhajoen metsästysseuran Hyypän osaston toiminnasta 1964.

88 KMSPK 16.8.1968.

89 KMSPK 11.8.1969.

90 KMSPK 6.8.1970.

91 Kauhajoki-lehti, 8.10.75.

92 Kauhajoen metsästysseuran pöytäkirjat 3.7.1980, 3.8.1982, 8.8.1983, 7.8.1984, 28.7.1986, 30.7.1987, 10.8.1989.

93 Vuoden 1996 pyyntitilasto näyttää seuraavalta: hirviä 166, metsoja 78, teeriä 322, sorsia 590, pyitä 23, jäniksiä 378 ja rusakkoja 444. Neljässä vuosikymmenessä hirvikanta on siis kohentunut voimakkaasti metso- ja teerikannat ja niiden verotus ovat vähentyneet ja jäniskanta säilynyt ennallaan. Tosin saaliin määrään vaikuttavat tuntuvasti myös kiintiöt ja rajoitukset. Lehto 1999, 261. Ikkeljärven metsästys ja kalastusseuran toimintakertomus vuodelta 1964. Vaikka metsoja metsästettiin paljon, metsästäämällä niitä ei saatu sukupuuttoon hävitetyksi.

94 Korkiakangas 1999, 171-173.

95 *Metsämies* 1937, 210.

Samuli Paulaharjun kuvaama linnustaja.
Kuvälähde: Museoviraston kuvakokoelmat.

Isojoelta ammuttu metso.
Valokuvannut Juha K. Kairikko.
Kuvallähde: Suomen Metsästysmuseon kuva-arkisto.

hilijaa saatana orottahan pimees. Sillä oli sellaanen tapa vanhalla, viisahalla metoolla, että se tuli yöpuulle siihen niin likelle, että se kuuli, jos joku menöö sillä lailla liika. Sinne pitikin mennä hilijaa, jos sen meinas, sen kuuli, sen tiesi, kun se on kuullut ihmisen tulemisen. Sen kuuli kun se lähti yöpuulta. Mutta se meni ties minne. Mutta sitten kun kuuli, että se purottautui maahan, sitte sai ruveta orottahan, mistä se tuloo... (Käveli pellolle). Eikä siitä toisille mettämiehille puhuttu... sitä olitihin hilijaa. Sitä jokaanen yritti oma-kohtaasesti saalihiksensa.

Tämä metsästysperinne siirtyi sukupolvelta toiselle, ja moni nuorimies ampui ensimmäisen metsonsa pellolta taivallettuaan passiin isänsä tai isoisänsä kanssa.

Se oli siihen aikahan sai vähä kaikenmoisilla pyyrystää. Niitä oli kyllä aika hyvin. Ja saa sanoa, että niin hyvin, kun mettäpolkuja käveli, että melekeen saran metrin välein nousi lintu. Mä muistan yhyren kerran mä menin sinne johonkin kyrölle sitte tuota, kun sinne aamulla pimees piti mennä. Ensin rupes mettäkana laulamahan, sitte rupes närhet huutamahan, päivä rupes valakeemahan. Mä menin sinne pellolle pimees. Siellä seisoo mettoo pelloolla. Ja kun oli pimiä, mulla oli se winchesteri. Mä taivasta vasten laskin ja tähtäsin. Se otti sen siipehen sen verran, jottei se päässyt lentämähän. Se juoksi sinne ojan se mettoo. Minä tietysti peräs sinne, juostihin erestakaasin siellä ojas hetken aikaa. No sitten tuota mä sillä winchesterin perällä sai sitä kopattua päähän, se kääntyy yhtäkkiä vasten ja meinas tulla silimille. Sillä lailla mä sain sen tainnutettua. Oliki isoo romu. Kun isoommat oli viisi kiloa, kyllä se oli hyvä saalis. Menin sen verran myöhähän, että se oli kerinny jo pellolle. Sinne piti mennä ennen kuin päivä valakes, pimees.⁹⁶

Metson kevätsoitimelta ampuminen oli jo jyrkästi kiellettyä, mutta viitteitä siihenkin suuntaan toki on. Jorma Luhdan mukaan soidinkukkojen pyyntikeino kulki perimätietona, mutta alkoi olla enää muisto 1960-luvulla.⁹⁷ Sen sijaan latvаметsoista tai vaellusparvista riitti verotettavaa yhä 1950–1960-luvuilla, myös syyslaulun aikaan. Jalasjärveläinen metsästäjä muistele.⁹⁸

Ei keväällä enää (soidinmetsästystä), mutta syyskuus, se oli aiva sallittua se syyslaulusta, jotta se oli tarkkaa hommaa, se piti aiva kantapään kautta opetella, jotta sen sai saalihiksi. Se oli kaikkein mielenkiintoisinta linnun pyyntiä mun mielestä. Määkin sen vain opettelin, kun vanhoolta miehiltä kuulin, kun se syksyllä kun oli sopiva keli samoolla paikoolla kuin keväälläkin. Saattaa jopa johonakin jos ei oo oikeen hyvä ilima, kun se menöö yöpuulle, saattaa se hetken laulaa näin syksyllä. Kyllä mää oon niitä aika monta syyslaulusta purottanut. Sen pitää opetella, sen pitää aina kuunnella alakaako se hiomahan vai ei sen nakutussarjan päälle. Se voi vetää täyren sen naskun ja sitten se ei hiokaan. Se perkeles jos silloon liikkuu se kuuloo ja lähtöö. Tierän on niin monta karkottanut... Se piti opetella, kun se alakas. Silloon aina kolome askelta kerkis ottamahan. Se kun se oikeen kiivahasti lauloo sai mennä perkeles aivan puun alle mihinä se oli. Se yleensä puun alla laulaa syksyllä.⁹⁹

⁹⁶ Haastattelu Toivo Nurmela, 24.9.2019.

⁹⁷ Varesvuo, Koskimies 2015, 129.

⁹⁸ Luhta 2001, 187.

⁹⁹ Haastattelu Olavi Koivumäki, 10.9.2019.

”Halmemetsojen” aikakaudella vakiinnutettiin myös monia riistanhoidollisia menetelmiä. Äänenpainoissa oli tunnistettavissa vuosikymmenien takaiset arvostukset, mutta uutuutena oli riistan säilyvyyden parantaminen talviolosuhteissa ja keinollisen lisääntymisen edistäminen.¹⁰⁰ Aikakautta luonnehti ajatus, että luonnon kiertokulkuun voitiin puuttua voimakkaasti, oli kyse sitten metsän- tai riistanhoidosta. Riistaistutukset olivat olleet tuloksiltaan rohkaisevia; jos luonnollinen tuotto oli heikkoa, voitiin sitä erilaisin parantavin toimenpitein lisätä. Menestykset olivat seuranneet toinen toistaan; rusakon levittäytyminen Suupohjaan oli tapahtunut 1930-luvulla osin istutusten kautta, samoin aikoihin Kauhajoelle oli kotiutettu ensimmäiset *biisamimyyrät*.¹⁰¹ Poissuljetulta ei vaikuttanut myöskään metsäkanalintujen vahvistaminen tarhauksen kautta.¹⁰²

Lienevätö viljapelloilla ruokailleet halmemetset edistäneet ajatusta siitä, että metsoja oli ruokittava etenkin talvisin. Talviruokinta oli yksi 1950-luvun lopun ja 1960-luvun riistanhoidollisista uutuuksista. Talviruokinta murtautui esimerkiksi kauhajokelaiseen riistanhoitoon 1950-luvun lopulla. Esimerkiksi vuodesta 1957 lähtien metsäomistajien luvalla järjestettiin riistapeltoja kulotusalueille ja kaivettujen metsäojien varsille. Näille alueille kylvettiin ruista, kaskinaurista, rehunaurista ja rehukaalia.¹⁰³ Kauhajoen esimerkki rohkaisi uusia yrittäjiä naapurikunnissa. Ruokintapaikkoja ja riistapeltoja kokeiltiin myös Teuvalla.¹⁰⁴

Lintujen ruokinta-automaatti. Valokuvannut Esa Niemelä. Kuvalähde: Suomen Metsästysmuuseon kuva-arkisto.

¹⁰⁰ Ilvesviita 2005, 12.

¹⁰¹ Kauhajoen Kunnallisheti, 30.6.1938.

¹⁰² Nummi 1997, 191.

¹⁰³ Riistapeltojen tarkoituksena oli talviravinnon tuottaminen eri riistalajeille. Ilvesviita 2005, 212. Toimintakertomus vuodelta 1957. Myös käsitys vastuullisesta riistanhoidosta muuttui. Pienen mittakaavan vastuulliseen riistanhoitoon kuuluivat sen vuoksi pienimuotoiset toimenpiteet, joilla riistan hyvinvointia pyrittiin lisäämään. Tällaisia olivat suojaistutusten rakentaminen metsästyksessä ja viljelyalueiden lomaan, sorakuoppien muokkaaminen ja lammikkojen ja purojen rakentaminen kosteusolosuhteiden parantamiseksi.

¹⁰⁴ Te-Ju-Ka 1970-luku. Paikallisen metsästyssseuran neljä ruokintapaikkaa olivat vilkkaassa käytössä. Niiden määrä kasvoi 1970-luvulla ripeään tahtiin. Ruokintakatoksi oli jopa parikymmentä pitäjän alueella, ja viljaa niihin viljeltiin eri puolilla pitäjää olevilla pakettipelloilla.

Erilaisten riistanhoidollisten toimien ajateltiin johtavan metsästettävän riistan määrälliseen lisääntymiseen, aivan erityisesti metsäkanalintujen kohdalla. Ajateltiin, että sillä tavoin voitaisiin tasoittaa myös jyrkimpiä syklivaihtelua.¹⁰⁵ Aina 1960-luvulle saakka metsojen peruskannat olivat silti vahvat, kuten eräs metsästäjä muistelee.

Kyllä se mettoo, ne peruskannat olivat aika tasaaset ja vahavat. Mettät oli vanhoja, saa sanoa, että yhreksänkymmentäviisi prosenttia oli mettistä vanhapuustoosta, johonakin saattoo olla aukkoo, johonka oli jätetty tihiahän siemenpuita. Ne oli maailmanhyviä sitten kun myöhemmin syksyllä sinne meni kattohon reunas johonakin istuu mettoo, sellaa sen siemenpuun latvas. Kyllä niitä tuli ammuttua.¹⁰⁶

Riistanhoitotyön paras puhti kuitenkin katosi, kun tehometsätalous voimistui.

---

105 Ilvesviita 2005, 213.

106 Haastattelu Olavi Koivumäki, 10.9.2019.

Suomen metsäluonnon muutos on ollut sotien jälkeen dramaattinen. Kuvassa Nummijärven ja Säkkijärven tienoo 1950-luvulla ja 2000-luvulla. Kuvalähde: Maanmittauslaitos.

TEHOMETSÄTALouden ESIINMARSSI JA METSOKANTOJEN ROMAHDUS

Se oli kuusikymmentäluvulla se mettäluonnon muutos niin radikaali, äkkinäinen, valtava muutos, jotta ne ei kestänyt nuo kanaintukannat sitä. Ensinnäkin siinä tuli karmia mettäojitusbuumi. Tuli nuo traktorikaivurit kuvahan mukahan. Kaikki rämehet, sellaaaset, joita ei olisi saanut teherä eikä se hyöryttänyt mettänkasvua, mitä sellaaaset kontokeros kivieroksen päällä, ei sellaaaset mettä kasva, vaikka sen ojittaas kuin ka... Siellä ei yksinkertaisesti ole puulla kasvuerellytyksiä. Ne oli justihin hyviä niitä lintujen, justihin riekko tykkäs niis asua, täällä oli hyvät riekkokannat siihen asti, kun tuli se mettäojitusbuumi, niin ne sanotahan neljäs vuores mentihin kaikki metät läpitte se ojitus. Joskus kuusikymmentäviisi–kuusi se alakoo... samahan aikahan tuli aukko-hakkuut, mettäautotiet.

Metson ja metsästyksen muuttunutta suhdetta ei voi selittää sisältäpäin eli pelkästään metsästystapojen tai riistanhoitotyön muutoksia paikantamalla. Riistanhoitotyö koettiin tärkeäksi ja metso ja metsästyks kietoutuvat yhteen monin tavoin, mutta kaikista merkittävimmin metson elinvoimaisuuteen vaikuttaa metsän rakenne. Siksi metson vaiheiden tarkastelussa on kiinnitettävä etenkin sotien jälkeen huomiota ympäristöhistoriallisiin näkökulmiin: miten ihminen on omilla toimillaan muuttanut linnun elinympäristöä.

Aikakausi 1960-luvulta eteenpäin oli Suomen metsäluonnossa dramaattinen. Ilmo Massa on puhunut arvolutautuneesti ”valloitusideologiasta”, joka kuvaa taloudellisten motiivien ohjaamaa metsänhoitoa 1960- ja 1970-luvuilla. Uudistunut metsänkäsittely johti joka tapauksessa kauaskantoisiin ekologisiin prosesseihin. Kuten Louekari huomauttaa ei ole kuitenkaan olemassa yleistä ekologista muutosta vaan monet tapahtumaketjut alkoivat nivoutua yhteen 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Monet paikalliset muutokset olivat aikaisemmin jääneet merkityksettömiksi laajemmassa mittakaavassa, mutta nyt ne koskettivat samanaikaisesti tuhansia hehtaareita. Vaikutukset alkoivat kertautua.¹⁰⁷ 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla oli tehokkaammat välineet valjastaa luonto hyötykäyttöön.

Ilmo Massan mukaan ihmisen luontosuhde on ollut aina lyhytjänteinen, se on tavoittanut yleensä ainoastaan yhden–kahden sukupolven ajan. Luonnon omia vuosisatoisia ja pidempiä ajanjaksoja ihmisen on ollut vaikea käsitteellistää.¹⁰⁸ Siksi ihmisen ja luonnon välillä ei ole vallinnut milloinkaan ”sopusointua”. Ihmisen ja luonnon välisestä suhteesta ei ole löydettävissä menneen ajan tasapainotiloja. Horjutetun tasapainon ja kadotetun harmonian etsimisen sijasta tulisi tutkia, mitä olennaisia muutoksia luonnossa ja yhteisöissä on tapahtunut, millaisia muutoksia niiden rakenteessa ja toiminnan dynamiikassa on toteutunut, kuten Louekari asian muotoilee.¹⁰⁹

Tehometsätalouden luontoympäristöön tuoma murros oli merkittävä. Koneellistunut metsänmuokkaus pirstoi, nuorensi ja yksipuolisti metsärakennetta lyhyessä ajassa. Kaikella tällä oli suoria vaikutuksia metson elinpiiriin. Ympäristöhistoriallinen näkökulma auttaa ymmärtämään, mitä tapahtui ja miten perustelut kytkeytyivät oman aikansa aatteelliseen ilmapiiriin.

¹⁰⁷ Louekari 2000, 8.

¹⁰⁸ Massa 1994, 28–29.

¹⁰⁹ Tiedemiehet sanovat: luonnon tasapainoa ei saisi järkyttää. Luonto on niin monimutkainen järjestelmä, ettei kai kukaan tiedäkään kaikkea sitä mitä sen kanssa ei saisi tehdä. V. I. Luoma-Äijö, Vaasa, 31.3.72.

Luontoympäristön muutos 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla on ollut otollinen maali kärjekkäällekin jälkipuinnille. Yhdessä sukupolvessa luonnossa tapahtui kenties enemmän muutoksia kuin aikaisempina vuosisatoina yhteensä. 1960-luvun suuri murros johtui taloudellisesta paineesta ja ekologisten ajattelutapojen muutoksesta: luonnon tasapainon horjuttaminen uskottiin johtavan esimerkiksi riistalajien määrän lisääntymiseen. Näin tapahtuikin tiettyjen lajien – hirven ja pienpetojen – kohdalla. Metsäkanalintukannat sen sijaan romahtivat; metsopoikueiden lukumäärä ja koko sekä nuorten osuus syyskannassa supistuivat 1960–1980-luvuilla. Pesintöjen tuhoutuminen selittää suuren osan muutoksesta.¹¹⁰

Kun tiedetään, että metsien rakenne määrittää keskeisesti metsäkanalintujen määrää, ei laskusuuntaus ole suurikaan yllätys. Metson, teerin ja pyyn elinympäristövaatimukset ovat monimuotoiset. Nämä linnut viihtyvät metsissä, joissa kasvaa eri-ikäistä puustoa ja joissa on mustikka-, puolukka- ja variksenmarjamattoja. Metsäkanalinnun metsässä pitää olla ruokaa, suojaa ja pesäpaikkoja. Metsäkanalinnun metsän pitää olla ehjä. Erityisen vaativa metso on soidinpaikkansa suhteen. Se on aina ison metsäalueen sisäosissa, peltojen ja asutuksen hallitsemilla rintamailla vähintään parinkymmenen neliökilometrin syrjämetssä. Soidinpaikasta on jatkuttava metsää katkeamatta nelisen kilometriä, jotta edes puoli tusinaa kukkoa mahtuisi ruokareviireineen soittimen ympärille. Soidinpaikoille tyypillistä on se, että ne ovat säilyneet samankaltaisina lintupolvesta toiseen. Metsokukot käyvät samalla soidinpaikalla jopa kymmenien sukupolvien ketjuna. Soidinpaikat ovat yleensä myös keskimääräistä vanhemmissa metsissä.¹¹¹

METSIENT OJITUKSET, AVOHAKKUUT JA LANNOITUKSET

Metsien käytössä tapahtunut terästyminen johtui talouskasvun asettamisesta yhteiskuntapoliittiseksi pää tavoitteeksi.¹¹² Hyötyajatteluun kannustava ajattelutapa olikin voimissaan seuraavat vuosikymmenet. Aluksi se johti siihen, että metsähakkuiden määrä ylitti vuotuisen metsänkasvun.¹¹³ Siksi metsien hoidon tehostamiselle löytyi laaja yhteiskunnallinen tuki. Hakkuiden vähentämisen sijaan vaadittiin metsien hoidon tehostamista erilaisilla metsänparannustoimilla. Metsätalouden esteet olivat Suupohjassa hyvin tiedossa: puiden uittaminen ei oikein ottanut sujuakseen latvoiltaan pienissä, matalissa ja kivikkoisissa joissa – tarvittiin aina kaukasiin metsäsarkoihin ulottuvaa tiestöä. Lisäksi maaperän vetisyys verotti raskaasti puuston vuosituottoa. Metsämaata ryhdyttiin ojittamaan.

Kauhajoki kuului maakunnan runsasoisimpiin kuntiin, siksi ensimmäinen askare oli yleensä ilmiselvä. Vuonna 1956 kirjoitetussa Kauhajoen metsänhoitoyhdistyksen toimintasuunnitelmassa vedenvaivamiksi maiksi mainitaan 55000 hehtaaria, joista 35 000 katsottiin ojituskelpoisiksi.¹¹⁴ Vilkkaimmillaan kuivatustoiminta oli Kauhajoella 1960-luvulta aina 1980-luvun loppupuolelle saakka. Ojitusalueita kertyi jopa enemmän kuin oli aluksi tavoiteltu, kaikkiaan 40 000 hehtaarin alalta. Vuosituhannen vaihteessa jo puolet Kauhajoen puusadosta korjattiin ojitusalueilta. Näitä nevaperäisiä seutuja löytyi etenkin pitäjän itäosasta, Ikkäläjärven ja Itä-Aron suunnalta.¹¹⁵ Paikallinen toimeliaisuus ruokki itse itseään, eikä keskumetsälautakunta Tapiokaan asettunut poikkiteloin. Luonnonsuojelu tai riistametsänhoito eivät kuuluneet 1960-luvun iskusanoihin. Metsästäjä kertoo:

¹¹⁰ Varesvuo, Koskimies 2015, 223.

¹¹¹ Varesvuo, Koskimies 2015, 133, 223.

¹¹² Massa 1994, 117.

¹¹³ Saarimaa 1994, 145–146.

¹¹⁴ Hyytiä 1999, 123.

¹¹⁵ Hautamäki 1993, 419–420.

Kauhajoella oli erityisen paljon soita ja vesiperäisiä metsämaita 1900-luvun puolivälissä. Kauhajokelaisen suon kuvasi Matti Poutvaara. Kuvalähde: Museoviraston kuvakokoelmat.

Se on niin surkuhupaisaa kun nuo mettäautoteiren kääntöympyrät, määkin tierän usiamman, justihin metoon soirinalueelle tehty... Ne on sellaaasia kangasmaita yritetty vierä, johon on heleppo teherä tietä ja sen on sellaaases se mettookin, sitten se soirinpiiri.

Se oli siihen aikahan se Tapio keskusmettälautakunta, joka niitä ojituksia ja mettäautoteitä teki... Taas te ootta tehennyt yhyren mettäautotien kääntöympyrän oikeen tosi hyvän soirinpaikan keskelle. Jotta eikö sitä voitaasi kysellä mettämiehiltä, varsinkin niitä metoon soirinpaikkoja, ja niitä mäkin karttahan merkittin ja se oli sellaanen hanket, jotta toimitetahan mettänhoitoyhdistyksille sellaaasella alueella oleva mettä varsin kevyesti käsiteltääs tai mielummin ei ollenkaan. Ne aina johonkin välille jäi tierot. Näitä ensimmääsen kerran kerättihin, se oli jotakin seittämän–kahareksankymmenluvun taitetta... Kun kattoo niitä hakkuutoteuksia niin ei siitä ainakaan yhtään mitään piitattu.¹¹⁶

Uusi metsänhoitoteoria kiteytyi avohakkuiisiin, joita ei oltu pidetty vuoden 1928 yksityismetsälain hengen mukaisina. Kun kysyntä oli kohdistunut järeisiin sahatukkeihin, oli harrastettu määrämittaharsintaa. Puustoa oli hakattu metsistä poimimalla kaikki mitat täyttävät ylispuut pienikokoisemman puuston päältä. Asenneilmapiirikin oli erilainen. Eräs kauhajokelainen muistelee. *Se oli melkeen vähä niinkun häpiän paikka, sanotahan rehellisesti, ja siitä puhuttihin ja se asenne oli, jos joku hakkas pienen alueen lakiaksi, niin se veretttihiin niin rajuna taaksepäin, jotta sillä on viimeiset tuutis ja se oli sitten vielä, se piti olla määrättyntyyppistä.*¹¹⁷ Määrämittaharsinta alkoi jäädä pois muodista 1950-luvulla, kun metsien leimaus hakkuita varten siirtyi metsänhoitoyhdistysten ammattimiehille ja metsätöiden koneellistuminen muutti päätehakkuut avohakkuuvoittoisiksi.¹¹⁸

¹¹⁶ Haastattelu Olavi Koivumäki, 10.9.2019.

¹¹⁷ Haastattelu Juho Harju-Panula, 26.9.2019.

¹¹⁸ Leikola 1997, 84–85.

Ilmakuvat havainnollistavat, miten metsien ja soiden ojitukset sekä polttoturpeen nosto ovat muuttaneet maisemaa eri puolilla Kauhajokea. Kuvalähde: Maanmittauslaitos.

Siirryttiin viljelymetsätalouteen avohakkuineen, maanmuokkauksineen, istutuksineen ja vesakkomyrkytyksineen, toteutettiin laajoja metsäparannustoimia, kuten soiden ojitusta, metsälannoitusta ja metsäautoteiden rakentamista. Lopputuloksena oli metsämaan lisääntyminen ja yksipuolistuminen.¹¹⁹ Avohakuiden vaotukset ja auraukset aloitettiin 1960-luvun lopulla, koska ne näyttivät olennaisesti edistävän taimien kasvua.¹²⁰

Metsäautotiet olivat kasvavan puujalostusteollisuuden välttämätön edellytys. Metsäautotieverkosto kiri muutamassa vuosikymmenessä satoihin kilometreihin. Näin tapahtui jokaisessa Etelä-Pohjanmaan kunnassa. Esimerkiksi Kauhajoella metsäautotieverkosto sai päälinjauksensa 1970–1980-luvuilla. Kokonaispituus kasvoi yli viidensadan kilometrin. Kokonaiskuvan kannalta keskustelu oli paikallislehdistössä juurisyiden sijaan sivuraiteilla. Aikalaiskeskusteluissa metsästäjienkin nähtiin olevan syyä metsäkantojen laskuun liikkametsästyksellään. Metsäautoteiden rakentaminen toi toki lieveilmiönä autosta metsästämisestä, mutta metsäkantojen lasku perustui paljon perustavanlaatuisempiin elinkeinollisiin kehityskuluihin.¹²¹ Autometsästys sai palstatilaa Suupohjan lehdistössä ja oli yksi ympäristömuutoksen lieveilmiöistä ja perustui siihen tunnettuun huomioon, että metso oli varomatompampi, kun sitä lähestyi hevosella, traktorilla tai autolla.¹²² Se oli kenties helpon selityksen hakemista tai silmien ummistamista suurelle ekologiselle muutosprosessille. Autosta metsästyksestä oli Etelä-Pohjanmaalla kerrottu jo maailmansotien välisenä aikakautena.¹²³ Metsästysjulkisuudessa autometsästys sai kauttaaltaan jyrkän tuomionsa maailmansotien välillä, kuten Ilvesviita huomauttaa. Etelä-Pohjanmaalla asiaan pureutui vaikutusvaltainen Ilkan päätoimittaja Artturi Leinonen (1888–1963).¹²⁴ Teema esiintyy myös metsotarinoissa:

*Jokku ei mettähän mennytäkään. Ne ajeli pitkin teitä. Se oli meleko yleestä. Pääasiassa metsoja ja koppeloita. Kaikki ei sitä hyväksynyt. Ei ollut kovinkaan monta, jotka siitä kärsisivät. Muistelen, että virkavaltakin kävi sellasta.*¹²⁵

*Pakkas olemahan ensialakuhun, jotta niitä oli sellasia, jotka ampuu tieltä. Ja sitte niitä ruvettiinkin pitämähän silimällä ettei sitä teherä. Sehän oli täysin kielletty homma se. Kerrankin oli siinä Korkiankanhantiellä yks häntätty, ku oli justihin purottanu me-toon tien vartehen. Auton päältä vain ampunu.*¹²⁶

Tehometsätalouden ratkaisut olivat kauaskantoisia, mutta ne tehtiin yllättävän pienen tieteenlisen evidenssin valossa. Kyse oli laajemman ekologisen keskustelun heijastumasta. Nähtiin, ettei ekosysteemien perusrakenne murru, vaikka yksittäisissä piirteissä, kuten populaatioissa, tapahtuisikin siirtymiä. Tähän palautuvuuteen oli helppo vedota, ja se koski myös metsäkanalintuja, jotka nähtiin sopeutumiskykyisinä lajeina.¹²⁷

Lisäksi uskottiin, että vakaat ekologiset yhteisöt eivät olleet lajikirjoltaan monipuolisia. 1960-luvulle saakka ekologiaa oli leimannut ajatus siitä, että luonnossa oli toisilleen vastakkaisia voimia, jotka tuottavat herkästi horjuvan tasapainotilan. Uskottiin, että ekologiset yh-

119 Massa 1994, 221–223.

120 Ilvesviita 2005, 207–208, Reunala, Heikinheimo 1987, 30.

121 Hautamäki 418–419.

122 Haastattelu Voitto Viherlampi, 9.9.2019.

123 Vuorela 1975, 65.

124 Ilvesviita 2005, 252–253.

125 Haastattelu Heino Ala-Taivalmäki, 10.9.2019.

126 Haastattelu Toivo Nurmela, 24.9.2019.

127 Louekari 2000, 7–9.

Pokasahat ja hevosten vetämät tukkireet vaihtuivat moottorisahoihin ja moottorisahat harvestereihin 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Koneellinen puukorjuu vaati rinnalleen metsäautotieverkoston, joka syntyi pääasiassa 1970–1980-luvuilla. Kuvalähteet: Kurikan kaupungin kuvakokoelmat sekä Museoviraston kuvakokoelmat, valokuvannut Jorma Poutanen.

teisöt olisivat monipuolisimpia vakaisissa olosuhteissa. Kilpailevaksi käsitykseksi nousi se, että luontoa oli syytäkin järkyttää jos tavoitteena oli sen tuoton lisääminen.¹²⁸ Kuten eräs metsästäjä muotoilee:

*Ei niitä enää niin ollut (1960-luvulta eteenpäin) ei niitä monta vuores... Yleensä ne oli tuona paremmin nuos kasvavis mettis. Sitä on aina on puhuttu, että pitää olla niitä aarniomettii, mutta ei niis oo mitään... Ei siellä ole ketään siellä synkäs aarniomettis... Kyllä ne löytyy tiheistä tuolta taimikoista ne poikueetkin... aarniomettis siellä ei oo kuin haukka tai pöllö.*¹²⁹

Tässä näkemyksessä lajimäärien ajeltiin olevan sidottu säännöllisille ympäristön häiriöille – sen sijaan vakaita ympäristöjä hallitsee usein muutama laji. Tähänkin argumenttiin vedottiin metsäkanalintujen kohdalla, siitä tuli aikalaiskeskusteluiden pohjavire. Vanhat metsät oli uudistettava, sillä nuorissa metsissä lajirunsaus oli aivan eri luokkaa kuin vanhoissa korpimetsissä. *Sen tähden sekä metsän eläimistön että ihmisen ruuansaannin ja hyvinvoinnin parantamiseksi kitumetsiä on poistettava ja niiden tilalle perustettava uusia, tuottavampia ja viihtyisämpiä metsiköitä.*¹³⁰ Ympäristön muokkaus merkitsi hallitun häiriötilan aiheuttamista, ja sen tuloksista hyötymistä, eikä metson kannalta tärkein metsän ominaisuus ollut puiden ikä vaan metsän kokonaismäärä.¹³¹

¹²⁸ V. I. Luoma-Äijö, Vaasa 31.3.72.

¹²⁹ Haastattelu Heino Ala-Taivalmäki, 10.9.2019.

¹³⁰ Kauhajoki-lehti, 11.3.1981. (Voitto Viitala).

¹³¹ Länsi-Savo, 13.4.2004. (Harto Lindén).

Esimerkiksi metsälannoituksen syvemmistä vaikutusmekanismeista ekosysteemiin kokonaisuudessaan ei ollut juuri tutkittua tietoa olemassa. Toiveikkaina kuitenkin odoteltiin, että tämäkin toimenpide kääntyisi metsälajiston eduksi, muun muassa rehevöittämällä aluskasvillisuutta ja parantamalla riistan näkösuojaa. Ainakin sellaista viestiä saatiin Ruotsissa tehdyistä kokeiluista. Teeret vaikuttivat viihtyvän typpi- ja kalkkilannoitetussa maastossa.¹³² Lannoituksen ajateltiin johtavan sieni- ja marjasatojen lisääntymiseen, jolloin riistaeläinten elinolosuhteet kohenisivat.¹³³ Kauhajoella lannoitukset käsittivät vuosina 1969-1990 yhteensä 11 500 hehtaarin alan.¹³⁴

Soiden kuivattaminen oli näkyvä ja metson elinpiiriin vaikuttanut tapahtumasarja, jota perusteltiin taloudellisilla näkökulmilla ja 1970-luvun energiakriisin jälkeen omavaraisuusnäkökulmilla. Soissa oli luonnonvaroiltaan muuten köyhän Suupohjan rikkaus. Kunnallis-lehdessä kiteytettiin vuonna 1975:

*Kauhajoen luonnonrikkauksia ei ole paljon, mutta suorikkautemme on tietävästi eräs tällä haavaa merkityksellisimmistä. Ja mikä tärkeintä turvetuotannolle riittää oman pitäjän alueella työt – hyvin suuresti lisättynäkin – pitkälle tulevaisuuteen. Nimenomaan nyt energiakriisin aikana on tämä lohdullinen tieto, sillä kaiken todennäköisyyden mukaan voimapula kestää kauan.*¹³⁵

Suot nähtiin käyttämättöminä resursseina, siksi ojitusbuumin aikaan säästy vain karuja soiden keskustoja.¹³⁶ Tosin suon kuivattaminen kasvulliseksi metsämaaksi oli turvetuotantoa yleisempi ratkaisu.¹³⁷ Soiden kuivattaminen osuu niihin vuosiin 1970-luvulla, jolloin metso-kannat romahtivat lukuisimmin. Kauhajoella turvetuotantolaitoksia sijoittui etenkin pitäjän itäosiin: Iironnevalle, Parjakannevalle ja Ikkeläjärven lähiympäristöön. Kauhajoen kylistä turvetuotantoalueita oli eniten Nummijärvellä. Suurimmat turvetuotantoalueet olivat jopa 500 hehtaarin laajuisia.¹³⁸ Soiden suuret avo-ojat veivät monet poikueet, lähistön soidinpaikat tuhoutuivat ja mikroilmasto muuttui. Taloudellisesti motivoitunut metsänhoito näki suot ja vesiperäiset metsämaat tuottamattomina, siksi niihinkin kohdistettiin toimenpiteitä, joiden tuloksista ei ollut takeita.¹³⁹ Jalasjärveläinen metsästäjä muistelee:

132 Maaseudun Tulevaisuus, 24.2.1971, 19.4.1988.

133 Kauhajoki-lehti, 11.4.1973.

134 Ylikoski 1999, 98.

135 Kauhajoki-lehti, 16.1.1974.

136 Hyytiä 1999, 123. Varsinainen ojituskausi oli kuumimmillaan 1960-luvulta 1980-luvulle ulottuneella ajanjaksolla. Suuri osa Kauhajoen suoalueista saatiinkin ojitetuksi vuosituhannen vaihteeseen mennessä. Ylikoski 1999, 93-94.

137 Heikkilä 1999, 152.

138 Suuria nevoja olivat Hormaneva, Palloneva sekä Mustaisneva Kokonkylässä. *Kauhajoki tulee olemaan mukana kaikin tavoin turvevoima-asiaa kehiteltäessä. Ja toivoo sopii, että vanhaan asiantuntemukseemme perustuen voidaan täällä päästä suurimittaiseen turvetuotantoon.* Heikki Toivakka. Kauhajoki-lehti, 5.12.1973.

139 Kauhajoki-lehti, 17.10.1973. (V. Viitala). *Vaikka soiden ojitus perusteellisesti muuttaa alkuperäistä luontoa, eläimistön kannalta sen ei tarvitse olla yksinomaan kielteistä, sillä pian ojitusalueen yleensä lehtipuupitoinen puusto tarjoaa suota paremman elinympäristön lukuisille lintulajeille ja nisäkkäille. Osa soista taas on niin ravinneköyhiä, että niiden luonnontilaan jättäminen on myöskin taloudellisesti mielekästä. Entistäkin enemmän näin tulisikin tehdä, jotta tulevillekin sukupolville jäisi luonnontilaisia suokohteita. Metsien hoitajien ja luonnonsuojelijain tulisi pyrkiä entistä läheisempään yhteistoimintaan, sillä se poistaisi näiden väliltä tarpeetonta erimielisyyttä ja olisi molemminpuoliseksi hyödyksi näiden pyrkiessä omiin tavoitteisiinsa.*

Metsä rakenteen muutos suosi pienpetoja. Yksi paluumuuttajista oli näättä, joka puuttui vuosikymmenien ajan Kauhajoen lajistosta. Valokuvannut Erkki Tuominen. Kuvalähde: Suomen Metsästysmuseon kuva-arkisto.

... Ne oli sellaa set pienet rämeet harvapuustoosia, siellä täällä oli muutama tarsikka, sitten kun ne ojittihin sinne tuli sitä pientä puuta, jonka kasvu jäi sitten kuitenkin kesken. Ravinteet ei riittänyt. Ne oli hyviä lintupaikkoja, justihin ne pikkunevat, joita niinku rämeheksikin sanotahan. Täälläpäin ne oli ny nevoja... Sitte ku oli sellaa sia saarekkehia, vähä korkiampipuustoosia, ne maailmanhyviä myöhemmin syksyllä mettoopaikkoja. Niihin ne tuli latvahan pirätti kun ne oli lennolla. Kyllä määkin oon kolomokin ampu nu peräjäläkehen. Ku ei se lähäre mihinkään, vaikka se kaveri putuaa. Se vain kattoo maahan, mikä tuolle tuli ny.

Kyllä se on ollut seitkytälukua... Siinä oli sitten pitkä aika, ku tänne sijoituttihin, että mettästys jäi vähemmälle. Siellä ei ollut saalista. Se on varman tuos seitkytäluvun aluus ruvennut vähenemähän. Kun mettähän meni, se oli sitte harvinaasta, jos mettoon

näki... Teeri on, sitä on ollut aina vähä runsahammin ku muita. Riekko on hävinny aiva. Riekkoja oli aiva, että sai riekon laulua kuunnel- la. Nevalla lauloo aamuun illoon. Niitä oli aiva kuule... Turvetuotantoa on teerten soidinpaikalla, kaikki suot on nostettu, elikkä nostetaan paraikaa. Sitte on se iso Hormanneva, mikä menee Karviahan asti. Se on koko Hormanneva, siinä monta tuhatta hehtaaria. Kaikki on turvetuotannos, aiva mettälaitoja myöten. Teeren soiripaikkoja ne silti on. Sitte nuo saukot, niitä on nevoolla ja joka paikas... Kyllä ne linnukkin on siinä varmahan vaaravyöhykkeellä.¹⁴⁰

Suomenpystykorva ja metso. Kuvalähde: Suomen Metsästysmuseon kuva-arkisto.

Monet metsokertomukset sijoittuvat suoympäristöön, sillä metson hakomispuut ovat yleensä juuri veden vaivaamia, huonoissa oloissa ja tautien koettelemina kasvavia puita. Tällaisia räme-mäntyjä oli yleensä nevojen liepeillä.¹⁴¹

Keskustelua metsänhoidon vaikutuksista käytiin etenkin 1970-luvulla paikallislehdissä. Teuvan–Jurvan–Karijoen paikallislehdessä muistutettiin, että uudenlainen talousmetsä saattoi olla soveltuva riistanhoitoalueeksikin, etenkin jos *taloudellinen toiminta hiukan tinkii eräissä yksityiskohdissa ja ymmärtää, että aineellisten arvojen tavoittelu ei saisi olla metsänhoidossakaan ainoa päämäärä*. Toisaalta ymmärrettiin, että puulajiston yksipuolisuus – puistometsä – saattoivat johtaa myös *luonnonvastaiseen tilaan... joista luonnollinen eläimistö on hävinnyt*. Tosin samassa yhteydessä todettiin, että *kukaan ei tiedä, millä tavoin luonto lopulta suhtautuu ihmisen liian pitkälle menevään mestarointiin*.¹⁴² Riistapäällikkö Seemi Pihlajamäki oli ensimmäisten joukossa muistuttamassa siitä, että metsänparannustyötkin voidaan tehdä sopivasti maastokohteet huomioiden, riistan elinehtoja huonontamatta. Tällöin metsän ja riistanhoito kulkevat käsi kädessä.¹⁴³ Hänen ajatuksensa vaikuttavat kuitenkin olleet edellä aikaansa.

¹⁴⁰ Haastattelu Voitto Viherlampi, 9.9.2019.

¹⁴¹ Luhta 2001, 62; Te-Ju-Ka 29.3.1962.

¹⁴² Tejuka, 4.2.1954.

¹⁴³ TE-JU-KA 23.6.1954.

Metsätalouden kehittyminen uusine metsähoitomenetelmineen ja suon- ja metsänkuiva-
tuksineen heikensi riistan elinmahdollisuuksia huomattavasti aikaisempaan verrattuna.¹⁴⁴
Metso kärsi suoraan metsäluonnon pirstoutumisesta. Laji on arka soidinpaikkojen hakkuil-
le, ja se kärsi suonlaitteiden ojituksista ja niiden mukanaan tuomista mikroilmaston muutok-
sista sekä alkukesällä tapahtuvasta hakkuuaukeiden maanmuokkauksesta.¹⁴⁵

Ympäristömuutoksen vaikutukset näkyivät erityisen selkeästi alueilla, joissa peltoau-
keiden ympärillä vuorottelivat suuret suo- ja metsäalueet, sillä niiden lähialueelle kohdistui
eniten metsänhoidollisia toimenpiteitä. Tällaista seutua oli esimerkiksi Kauhajoen Nummi-
järven ympäristö, jossa metsäkanalintujen metsästys oli tuonut kaivattuja lisätuloja. Vuosi-
tuhannen taitteeseen mennessä lajisto haki uuden koostumukseensa. Turkis- ja riistaeläimiä
oli yhä runsaasti, jänis- ja rusakkokanta oli tasaisen vahva, hirvikanta voimakkaasti runsastu-
nut soiden ojituksen ja metsämaan vesakkoistumisen seurauksena, ketut löysivät suojaipaik-
koja lähialueen turvetuotantoalueilta. Voimakkaimmin vähenivät riistalinnut.¹⁴⁶

Tärkeää eräaluetta oli ollut myös Rajamäenkylä Karijoen ja Kauhajoen rajamailla. Sinne
oli tultu metson kevätsoitimelle kauempaakin. Pientilojen toimeentuloa oli tasoitettu riista-
kaupalla sotien jälkeen. Maisemarakenne muuttui 1960-luvulta lähtien rikkonaiseksi. Ikänsä
kylässä asunut tiivistää kokemansa ja näkemänsä:

*No tietysti pikkupetoja on alkanut olemahan ennen. Supikoiraa ei oo ollut ollenkaan
ja kettu, aika lailla pienes oli ketutkin... Mettät on isoolle linnulle muuttunu. Palijon
on hakattu korpia... Vanhoja kuusikorpia ei taharo löytyä teitten varsilta... Kyllä tuo
Karhukangaskin on niin hakattu, siellä ei vanhaa mettää oo palijo ollenkaan. Nuorta
mettää rupiaa olemahan.¹⁴⁷*

YMPÄRISTÖMUUTOKSEN HYÖTYJÄT – HIRVIELÄIMET JA PIENPEDOT

*Salaperäisinä metsien lymyissä asustavat ylhäisessä yksinäisyydessään metsiemme
viimeiset valtiat, kohta sukupuuttoon kuolevat hirvet. Uljaana uros eellään kulkee
naaraitten arkoina johtajaansa ja valtijaansa seuraten, nuorten uroshirvien tämän
tästä yrittäen vallattomasti myöskin johtoon. Kuitenkin on johtaja herra, niin kauan
kuin nuorempi uros siltä paikan ottaa. Varmasti jokainen, joka näkee sattumalta hir-
vien juhlallisena ”karavaanina”, tuntee silloin kylmän värinän ruumiissaan, ja silmä
kovana seuraa lauman juhlallista menoa... Ei uskoisi olevan ketään, joka huvikseen-
saattaisi näitten eläinten matkan kuolemalla hävittää. Luulisi jokaisen lämpimästi ajat-
televan suomalaisen vaalivan viimeiseen asti häviävää metsien valtiaita.¹⁴⁸*

Metsä rakenteen muutos toi kylkiäisinä paljon ennakoimattomia seurauksia, osa niistä oli
myös riistanhoidon näkökulmasta toivottuja. Hirvieläinten kohtalo oli pitkälti vastakohta sil-
le, mitä metsäkanalinnuille tapahtui. Myös pienpetojen määrät runsastuivat. Vielä 1930-lu-
vulla hirvet elivät Suupohjassakin lähes sukupuuton partaalla. Kanta oli laskettavissa
muutamissa yksilöissä. Asenneilmapiiri hirvieläimiä kohtaan oli kuitenkin poikkeuksellisen

¹⁴⁴ Ilvesviita 2005, 12, 221–222.

¹⁴⁵ Seppälä 1997, 206–207.

¹⁴⁶ Nummijärven kyläkirja 2000, 235–236.

¹⁴⁷ Haastattelu Oiva Pulli, 2.9.2019.

¹⁴⁸ Maan Sana 31.10.1936.

Metsärakenteen muutoksella oli suuri vaikutus lajien väliin voimasuhteisiin. Hirvieläinten runsastumista selittää ensisijaisesti ympäristön muutos. Riistanhoitotyössä hirvieläimillä on ollut myös tärkeä sija. Samaan aikaan, kun metsäkanalintukannat alkoivat vetäytyä, hirtien määrä moninkertaistui. Hirvikannan räjähdysmäisen kasvun aikaa oli 1970-luku. Hirvitökan kuvasi Jaakko Julkunen vuonna 1999. Kuvalähde: Museoviraston kuvakokoelmat.

omistautunut, kuten teuvalainen *Maan Sana* -sanomalehti kertoo. Jo hirvenjälkien löytäminen oli harvinaista, kuten Nummikosken-Nummijärven sunnalla samoillut metsämies muistelelee nuoruuttaan:

Hirviä ei näkyny ollenkaa. Ja kun suollakin oli marijas, vaikka tuota niin valokis taikka karpalos, kun oli parit hirven jäljet niin oli parit miehenkin jäljet. Sehän oli aiva maharotoonta se salametsästys. Ne oli aina ne määrättyt kaverit... Mä oon ollu varmahan parirykymppinen kun mä oon ensimmääsen hirven nähäny, ja mä kuljin palijo mettäs.¹⁴⁹

Hirvikantojen nopeaa kasvua voi tarkastella myös saalistilastojen kautta. Maailmansotien väliset tuntemukset on pääteltävissä myös vuoden saalistilastoista 1938. Pyyntitilastoihin merkittiin yli kuusisataa metsoa, tuhatkunta teertä, satamäärin pyitä, riekkoja, ylipäättään metsäkanalintuja.¹⁵⁰ Samaan aikaan hirvenkaatolupia oli kaikkiaan neljä. Kiintiöstä kolme meni yhdessä salakaadossa, kuten Kauhajoen Kunnallislehden tiivistunnelmainen reportaasi paljastaa.

Kolme hirveä kaadettu Perähyypässä. Jännittävä takaa-ajo salametsästäjän ja metsänvartijan välillä... Kun Perähyypässä asuva valtion metsänvartija Koskinen oli viime perjantaina iltapäivällä tavanmukaisella tarkastusmatkallaan Lauhavuoren juurella lähellä Vääräjärvettä, missä parhaillaan suoritetaan metsätöitä, kuulivat hän ja töissä olleet miehet äkkiä kuusi perättäistä kiväärinlaukausta melkoisen läheltä työpaikkaa. Koskinen riensi miesten kanssa ampumapaikalle, missä he tapasivat kolme hirveä melkein yhteen kasaan ammuttuina ja vähän etäämpänä tuntemattoman miehen koirineen. Mies lähti kuitenkin kiireen vilkkaa pakosalle, jolloin alkoi jännittävä takaa-ajo. Toiset miehistä jäivät hirvien luokse, mutta Koskinen ja eräs työmies lähtivät hiihtäen salametsästäjän perään. Tällä ei ollut suksia, mutta vähäinen lumi, mitä metsässä oli, kesti hyvin hänen juosta ja ajo jatkui kilometri kilometrin perään. Vasta 20 kilometrin ankan ajon jälkeen mies täysin uupuneena katsoi parhaaksi pysähtyä, jolloin takaa-ajajat saavuttivat ja tunsivat hänet pientilalliseksi Vihtori Tarkanmäeksi Perähyypänkylästä.¹⁵¹

Hirvien kannalta asiantila vaikuttaa olleen samankaltainen kaikkialla Suupohjassa aina pohjoista Satakuntaa myöten. Isojoen-Karjoen nimismiespiirissä oli runsaasti pienriistaa, mutta vähänlaisesti hirviä.¹⁵² Hirvijahdient liitetty sosiaalinen ulottuvuuskin oli koetuksella, kun yhden eläimen perässä oli kuljettava viikkokaupalla.¹⁵³ Suupohjan Sanomissa hirvien vähäisyyden syyksi ei kuitenkaan mainittu liikametsästystä, vaan ehkä yllättäenkin yhtenäisten metsien vähäisyyttä. Sellaisia oli vielä jäljellä Jalasjärven ja Parkanon välisissä entisissä kruununmetsissä, joissa Parkanon paronina tunnettu Gustaf Wrede af Elimä (1853–1939) paimensi pientä hirvitokkaansa.¹⁵⁴

149 Haastattelu Voitto Viherlampi, 9.9.2019.

150 Suurta huolta riistan riittävydestä ei tuolloin vielä ollut, sillä metsoja pyydettiin pelkästään vuonna 1938 633, teeriä 1041, pyitä 166, riekkoja 268, peltopyitä 10, sorsia 326, jäniksiä 694, rusakoita 601, oravia 2000, piisamia 274, kettuja 12, kanahaukkoja 41, kotkia 1 ja hirviä 4.

151 Kauhajoen Kunnallislehti, 24.3.1938.

152 Kerrottiin, että vuonna 1933 nimismiehen tilastoihin vietiin 5 sorsaa, 87 metsoa, 282 teertä, metsäpyitä 69, peltopyitä 5, riekkoja eli metsäkanajoja 60, jäniksiä 801, oravia 330 ja kettuja 1 kappale.

153 Kauhajoen Kunnallislehti, 28.10.1947.

154 Suupohjan Sanomat, 12.1.1935 n:o 3; Tejuka 1952.

Vaikuttaa siltä, että hirvikantojen elvytys oli riistanhoitotyön ensisijainen tavoite myös Suupohjassa. Hirveen liitetyt merkitykset heijastuivat myös metsäkanalintujen kohtaloon. Metsästäjille kelpasi vallan hyvin se, että hirvikannat runsastuivat. Myönteinen puhunta, voimakas metsärakenteen muutos ja istutukset paransivat kaikki hirvieläinten asemaa. Samaa aikaan, kun metsäkanalintukannat alkoivat vetäytyä, hirvien määrä moninkertaistui. Molemmat muutokset olivat sidoksissa tehometsätalouden esiinmarssiin. Hirvestä tuli keinoisesti uudistettujen metsien vakioasukki, joka sai lajikaverikseen vuodesta 1963 lähtien Kauhajoellakin valkohäntäpeuran.¹⁵⁵ Riistanhoitotyön painopiste oli vahvasti suurriistassa, vaikka toimenpiteillä ei kokonaiskuvan kannalta suurtakaan merkitystä olisi ollut. 1960-luvun puolivälissä suoritettiin Kauhajoella ensimmäinen hirvenlaskenta ja anottiin ensimmäiset hirvenvasan kaatoluvat.¹⁵⁶ Tapahtumasarja toistui myös lähikunnissa, joskin hirvien määrän nopealle runsastumiselle haettiin aina myös paikallisia selityksiä, kuten muuttovoittoa. Suomen hirvikannassa koettiin räjähdysmäinen kasvu 1970-luvulla¹⁵⁷:

Hirviähän se suosii valtavasti, niille tuli ravintoa mettähän, eihän hirvi vanhas säästö-mettäs elä talavella millään, ei sillä ole siellä mitään syötävää... Vanhat mettäpaloalueet oli täälläkin vähän mihinä oli hirvikantaa lisääntynyt. Tuollakin Harjunpäänperän takalistolla ja osin Peräseinäjoen puolella enemmän on sitä vanhaa kolkytkolme kesällä palanut valtava alue. Niin ne vanhan kansan mettämiehet sanoo, että siellä on hir-

Pohjanmaalta rahdattuja metsäkanalintuja yritettiin siirtoistuttaa Pohjois-Amerikkaan; vastavuoroisesti Suomen valkohäntäpeurakanta on peräisin Yhdysvalloista, jossa eläi useita hirvieläinlajeja. Niistä valkohäntäpeura oli yleisin. Vuonna 1934 ensimmäiset peurat kotiutettiin Vesilahden Laukon kartanon maille. Kauhajoella hirvi sai lajitoverikseen valkohäntäpeuran vuonna 1963. Kuvalähde: Aarne Pietinen, Museoviraston kuvakokoelmat.

¹⁵⁵ Lisäksi hirvilajisto monipuolistui istutusten myötä. Esimerkiksi vuodesta 1963 lähtien Kauhajoella kuljeskeli myös valkohäntäpeura, jonka pitääjän istutti Aro-Toivakan kyläosasto.

¹⁵⁶ Aro-Toivakan kyläosasto. Toimintakertomus vuodelta 1963; Lehto 1999, 259.

¹⁵⁷ Nummi 1997, 189.

viä. Muju on kans ollut yks mikä on palanut. Ne on justihin mihinä hirvet on pystynyt ympäri vuoren elään. Sitten se kanta räjähti kun joka paikas alakoo olohon sitä nuorta lehtipuuvesaa. Ja kyllä kai sitä muuttovoittoakin saatihin. Ei se paikallista kantaa, kun Parkanoshan on ollut se, jota on Parkanon parooniksi sanottu, valtion mettänhoitaja von Wrede, sehän on paimentanut siellä pienen hirvitokan valtion tukirahoolla kruunun sen aikaasesti on sanottu, kun ne on ollut niin joka paikasta ammuttuna yhyret-tömiin. Sieltä se lähti sitten, mä muistan tuolla oli Maresjärvellä Salamelan Teemu, oikeen ammattimettästäjä nuoruudes ollu, se oli hirviporukas kun määkin oon ollut ensimmäisiä vuosia Vallinkyläs, se oli siellä sitten kun ammuttiin uroshirvi, joka oli hyvin lyhkäinen rungoltansa ja pienen kokoonen ja sarvet oli sellaiset, että sarven piikit sojotti joka suuntahan, aivan sellaiset kummalliset. Niin se sanoo (Teemu Salme-la, kettu-Teemu) kuulkaas miehet, tämä on sitä parkanolaasta hirvensukua. Se oli niin pieni se kantha, että ne oli sukusiittoosia... Kyllä tänne jostaki muuttovoittoa saatihin, kun tuli niin isoja komeeta hirviä, suurisarvisia rupes olemahan.¹⁵⁸

Etenkin 1970-luvun alussa hirvikanta vankistui ja sitä voitiin verottaa tuntuvasti. Vuosikymmenen puolivälissä hirviseurueita oli Kauhajoella kuusi ja hirvenkaatolupia 25 aikuiselle ja 8 vasalle. 1970- ja 1980-lukujen taitteessa olivat hirvikannat niin koko Pohjanmaan alueella kuin Kauhajoellakin runsaimmillaan. Vuonna 1980 laskettiin Kauhajoella asustavan peräti 560 hirvieläintä. Kaatolupia oli enimmillään seuraavana vuonna, jolloin ammuttiin 240 aikuista ja 160 vasaa, siis yhteensä 400 hirveä.¹⁵⁹

Pienpetojen merkitys kasvoi myös ympäristönmuutoksen seurauksena. Kauhajoella oli 1970-luvun vielä olematon kettu- ja näätäkanta, joka runsastui silminnähden.

Muutamia vuosia taaksepäin ei näätää tunnettukaan paikkakunnalla, mutta silloin tällöin tapasi muutamit metsämiehet ennenäkemättömiä jälkiä metsässä ja jälkien päästä tavattiin paikkakunnalla uusi turkiseläin, näätä. Uusi se tietenkään ei ollut, mutta poissa seudulta niin kuin koko Etelä-Pohjanmaalta muutaman vuosikymmenen.

Muutamassa vuosikymmenessä pienpedot kirivät vuosikymmenien hiljaiselon jälkeen kaikkialle Suupohjaan. 1950–1960-lukujen taitteessa näätä oli melko tuntematon petoeläin, mutta vuosikymmen myöhemmin Jurvassa saatiin saaliiksi parikymmentä eläintä.¹⁶⁰ Kauhajoella saalistilasto oli samansuuntainen ja erityisesti kettujen kohdalla nousujohteinen. Paljon jahdattiin myös villiminkkejä.¹⁶¹ Ilvesviita väittää kuitenkin, että 1900-luvun loppupuolella petojen merkitys väheni metsästyspuheessa, vaikka palstatilaa tämä ”luonnon kuriton alamaailma” minkki, supikoira, kettu ja näätää jonkin verran saivatkin.^{162 163} Ainakin Kauhajoel-

158 Haastattelu Olavi Koivumäki 10.9.2019.

159 Lehto 1999, 259–260.

160 Vuonna 1971 ammuttiin jo 23 näätää vuodessa. ”Näätää tuota himokasta tappajaa” kohtaan ei armoa tunnettu. Te-Ju-Ka 1971, nro 14.

161 Vuoden 1972 saalistilastoon kirjattiin 15 näätä, 41 kettua, 29 villiminkkiä ja 24 kanahaukkaa. Vuoden 2018 osalta vastaavat luvut olivat 167 kettua, 121 supikoira, 46 näätä, 64 minkkiä, 4 mäyrää. Pienpetojen määrä on siis moninkertaistunut.

162 Ilvesviita 2005, 309.

163 Riistapäällikkö Seemi Pihlajamäki (1972) : näätä 15, kettuja 41, villiminkkejä 29 ja kanahaukkoja 24, jänis 447, heinäisorsa 398, teeri 115, 39 pyytä, 50 riekkoa, 43 peltopyytä. Kauhajoki-lehti, 11/-73. Jahti- ja Sihti 54.

la kampanjoitiin sen puolesta, että metsästys kohdistuisi ensisijaisesti ”rosvoihin”.¹⁶⁴ Metsäkanalinnut kuuluivat pienpetojen ruokavalioon. Supikoiran ilmaantuminen nosti entisestään metsäkanalintuihin kohdistuvaa hälytystilaa 1970–1980-lukujen taitteesta lähtien. Kauhajokelainen metsästäjä muistelee:

*Ensimmäinen supikoira on varmahan Kauhajoella mikä, ei tiettykään, mikä se on. Meirän naapuris oli vanha pariskunta ... Ne soitti sitte mulle, että kun he yöllä heräs koirahan haukkuhun ja sitte siinä oli sellaanen mettänelukka, jottei he tuntenu sitä. He sai sen tapettua. No se jäi siihen sitte. Sinne tuli Vaasa-leheren toimittaja, teki siitä jutun, pani lehtehen. Kyllä se oli seittämänkymmenluvun loppua.*¹⁶⁵

Pienpetojen merkitystä korosti myös se, että niitä metsästäviä ilveksiä ja susia ei toisaalta juuri suvaittu.¹⁶⁶ Tähän suuntaan on myös Etelä-Pohjanmaalla paljon viitteitä. Vuonna 1967 metsästettiin Isojoella yhtä suttu satojen miesten voimin. Eräs jahtiin osallistuneista metsästäjistä avaa tapahtumasarjan karnevalistisia piirteitä:

Se oli se susi, kun mä viikon kuljin susimettällä. Se oli menny siitä aivan meirän läheltä. Kun mä ajoon tukkia siitä... Mä ihimettel, kyllä on suuret koirat jäljet. Ja oliko siinä sitten päivä tai pari, kun se meni Nummijärveltä Hyypään ja Pöntäneelle... Nummijärvellä kaks miestä, jotka on elämänsä mettästänyt katteli, että ne on suren jäljet.

Kun metsäkanalintukannat alkoivat romahtaa 1970-luvulla, yritettiin elvytystä monenlaisin ennakkuuolottomin toimin. Talviruokinnan lisäksi metsoja myös tarhattiin. Valokuvannut Juhani Lahti. Kuvalähde: Suomen Metsästysmuseon kuva-arkisto.

¹⁶⁴ Tosin metsämiehet eri puolilla pitää jättää talven lumettomuudesta huolimatta onnistuneet ”rosvoja” kurittamaan. Hyypän kyläosastossa on tänä talvena ammuttu 15 kettua... Lukuisista kaadoista huolimatta on kettuja nyt hyvin runsaasti... Jokaisen metsästäjän tulisikin keskittyä vahinkoeläimien hävittämiseen ja jättää riistan verottaminen vähemmälle. Kauhajoki-lehti 9/-73.

¹⁶⁵ Haastattelu Voitto Viherlampi, 9.9.2019.

¹⁶⁶ Varesvuo, Koskimies 2015, 223.

Ilimootti sitte etehenpäin... Mullakin oli pikku fiatti silloon, siskoon mies ja velipoika kulijettehin viikko. Mulla oli se tukinajo kesken ja pelekäsin, että ne jää pian mettähän ja jäin pois niin heti seuraavana päivänä se ammuttiin... Kyllä meki lähellä oltihin kerran... Se niinku ryöstäytyi käsistä, aina tuli uusia miehiä eikä minkäänmoista joutua ollu. Kun ei tierä, minkämoisia aseenkäsittelijöitä oli. Siellä oli makkaramyyjät ja reporterit, tämä Tuomikosken Heikki. Jokapäivä tuli televisios.¹⁶⁷

TEHOMETSÄTALOUS JA RIISTANHOITO

Murroskautena 1960–1970-luvuilla myös metson suojelutoimet ja riistanhoito olivat ajan henkeä mukaillen ennakkoluulottomia ja ekosysteemeihin kajoavia. Metsänhoidon ja riistanhoidon vaikutukset haluttiin maksimoida. Toimeliaisuutta selitti filosofi Michel Serresia myötäillen se, että metsäkanalinnuille suunnattu riistanhoitotyö oli eräänlaista hyvitystä metsäluonnon kovakouraisesta kohtelusta ja tiettyjen lajien suosimisesta. Näin riistanhoitotyökin voidaan nähdä 1960-luvulta alkaen toimintana, jolla siloteltiin paikallisten ”ekokatastrofien vaikutuksia”.¹⁶⁸ Ongelmana oli kuitenkin se, ettei metsäkanalintujen kohdalla tiedetty, mitä olisi pitänyt tehdä kantojen dramaattisesti laskiessa. Valitut strategiat – tarhaamiset tai talviruokinnat – eivät yleensä käytännössä toimineet.

Metsäkanalintujen talviruokinnasta löytyy monta pientä uutista 1970–1980-lukujen paikallislehtiä selailemalla¹⁶⁹ *Kauhajoen Kunnallislehti* kertoo vuonna 1982 Polvennevan ruokintapaikasta.

Polvennevan ruokintapaikalla on talven kuluessa syötetty noin 1000 kiloa irtoviljaa sekä suuri traktorikuorma lyhteissä olevaa viljaa... uskottavasti monet ovat huomanneet ruokintapaikalla koko talven vierailleen 60-70 teeren parven. Ja tämä on vain yksi koko pitäjän kymmenistä ruokintapaikoista. Suurin osa niistä on riistalintujen päivittäisessä käytössä. Se lämmittää riistakantaa vaanivan erämiehen mieltä... Merkittävää ja tuloksellista riistanhoitotyötä tukevaa on sekin, että... metsästysalueesta on rauhoitettuna yli kolmannes. Rauhoitusalueita on 20.

Metsoja ruokintapaikat kiinnostivat huomattavasti vähäisemmässä määrin. Kurikassa 1970-luvulla metsot alkoivat kuitenkin vakituisesti ruokailla teerien aterioilla. Jopa toistakymmentä metsoa saattoi ilmestyä viljaa syömään. Kävijät olivat ukkometsoja.¹⁷⁰ Kauhajoella kävijäkunta oli teerivoittoista. *Kauhajoen Kunnallislehti* ja paikkakuntalainen metsästäjä kertovat:

Ajamme Kainastolle – Ratikylään. Muutaman sadan metrin päässä tiestä ruokintapönttöjen tietämillä tepastelee seitsenparvinen metsolauma kuin musta lammaskatras. Menemme lähemmäksi kantavalla hangella. Pentti sanoo, että ne päästävät yhden miehen parinkymmenen metrin päähän, mutta kolmea ne voivat vierastaa. Niin siinä sitten kävikin. Parinsadan metrin tietämissä metsolauma lehahtaa lentoon ja äkäisesti räpytellen katoaa lähimmän talon taa. Menemme eteenpäin. Alueella on runsaasti

¹⁶⁷ Haastattelu Voitto Viherlampi, 9.9.2019.

¹⁶⁸ Ilvesviita 2005, 90.

¹⁶⁹ Ilvesviita 2005, 221–222.

¹⁷⁰ Helsingin Sanomat, 24.2.1971.

metson jätöksiä... Kanahaukka ilmestyy kuin tyhjästä aina sinne, missä metsäkanalintuja ruokitaan. Metsokaan ei ole siltä turvassa.¹⁷¹

Meitä oli kova miesporukka, ruokittiin niitä teeriä. Sekin piti lopettaa, kun oikeen toristettiin, että kun me vietihin pulikalla, lumihangis rommittihin ja hoirettiin hyvin ne ruokintapaikat muutaman vuoren niin, niistä tuli sellaisia kanahaukan ruokintapöytiä, jotta se oli aiva maharotoonta. Eihän ne, kun oli lakia neva, kun ne lakiahan paikkahan perustettiin ne ruokintapaikat, niinku se kanahaukka meni... Sehän meni kiitolaukkaa peräs se otti vielä ilmaskin, jos se ei kerinny pöntöölle asti tappamahan niitä. Se oli eristänyt kannan kasvua, jos oli saanu asiaksi ottaa siinä niitä kanahaukkoja pois. Silloin vielä sai osittain.¹⁷²

Riistanhoidon merkitys oli 1970-luvulla pikemminkin yhteisöllinen kuin metson elinympäristöä kohentava. Muutaman vuoden kokeiluvaiheen jälkeen jouduttiin monin paikoin toteamaan, että esimerkiksi metsäkanalintujen talviruokinta sekoitti pahimmillaan koko ympäröivän ekosysteemin.¹⁷³ Kauhajoella tunnustettiin, että

riistanhoitotyön kohdalla eletään meillä samoin kuin koko maassa eräänlaisen kokeilutoiminnan merkeissä. On yritetty toteuttaa metsälintujemme talviruokintaa, joka vielä joku vuosi sitten uskottiin olevan hyvinkin tärkeä lintukantoja vahvistava tekijä... Kokemukset kuitenkin ovat osoittaneet, että metsiin rakennetut riistalintujen ruokintakokset antavat vain vähäisiä tuloksia, jos ollenkaan...¹⁷⁴

Pöytäkirjakirjauksissa muistutettiin, että jokaisen metsästäjän tulisikin keskittyä vahingoittamien hävittämiseen ja jättää riistan verottaminen vähemmälle.

LUONNONSUOJELU TEKEE TULOAN

Metsokannan silmiinpistävin romahdus ajoittuu 1970-luvulle.¹⁷⁵ Tuolloin monet asiat olivat sitä vastaan. Metsästyksestä tuli tärkeä vapaa-ajan harrastus, mutta ennen kaikkea ympäristönmuutosten vaikutukset alkoivat kasaantua. Suupohjassa lehtien palstoilta on luettavissa syytelyä puolin ja toisin. Metsästäjät uskoivat, että syyt kytkeytyivät ympäristön käytön muutoksiin. Olennaisimpana syynä esim. metsäkanalintujen vähenemiselle pitäisin niiden elinympäristön turmelemista. Asutuksen ja tiestön kasvaminen ja etenkin TEHOMETSÄ-TALOUS ovat vähentäneet niiden elintilaa.¹⁷⁶ Kuten Ilvesviidan osoittaa metsästyksalan toimijat pitivät metsä- ja puutavaratalouden asemaa ratkaisevana metsäluonnon muutoksessa, näin myös Suupohjassa.¹⁷⁷

Metsästäjien ja metsäalan ammattilaisten näkemykset erosivat toisistaan. Oman näkemyksensä keskusteluun toivat luonnonsuojelijat. Varsinainen luonnonsuojeluaate murtautui paikallistasoille verrattain myöhään, oikeastaan vasta 1970- ja 1980-luvuilla. Luonnonsuojelu ei ollut näkyvästi esillä eikä luonto- ja ympäristökysymyksistä keskusteltu laajasti en-

171 Kauhajoen kunnallislehti. 21.1.1982.

172 Haastattelu Toivo Nurmela, 24.9.2019.

173 Ilvesviita 2005, 109–110.

174 Vuosikertomus vuodelta 1963.

175 Toimintakertomus vuodelta 1973.

176 Kauhajoki-lehti, 4/3 -81. (Hannu Hyvärinen).

177 Ilvesviita 2005, 225–227.

nen 1900-luvun loppupuoliskoa – siitäkin huolimatta, että vuonna 1923 oli säädetty ensimmäinen luonnonsuojelulaki.¹⁷⁸ Pertti Rannikko¹⁷⁹ on luonnehtinut 1960-lukua edeltänyttä luonnonsuojelua epäpoliittiseksi ja konservatiiviseksi alkuperäisen luonnon ja kulttuurimaiseman suojeluksi. Ympäristöliikkeen ja ympäristö-käsitteen nousu 1960- ja 1970-luvuilla kiinnitti huomion paikkojen ja maisemien suojelusta laajemmin ihmistoiminnan ja luonnon välisiin suhteisiin. Ympäristöliikkeen nostettua luonnonsuojelun kansainvälisestäikin tapetille alkoikin 1970-luvulla luonnonsuojelun ja ympäristöhallinnon aktiivinen kehittäminen ja laajentaminen.¹⁸⁰

Luonnonsuojelu heijastui ainakin välillisesti myös metsokeskusteluihin. Kauhajoen metsästyssseuran pöytäkirjamerkinnöissä on huolestunut sävy 1970-luvulla. *Erikoisesti metsäkanalintujen määrä on huolestuttavasti vähentynyt. Tämä onkin johtanut siihen, että vastuuntuntoiset metsämiehet ovat vähentäneet linnunmetsästystä ja suunnanneet harastuksensa enemmänkin riistanhoidon puolelle.*¹⁸¹ Pitkäjänteisestä riistanhoidosta oli otettava vielä yksi pitkä askel luonnonsuojeluun, joka tavoitteena kirjattiin myös seuran asiakirjoihin.¹⁸²

Metsästäjät ja luonnonsuojelijat alkoivat löytää valtakunnallisesti yksituumaisuutta, ja syyttävä sormi osoitti yksipuoliseen tehometsätalouteen. Kauhajoki-lehden palstoilla valiteltiin, sitä, *vallitseva metsänhoitoteoria* ei jättänyt metsäkanalinnuille paljonkaan selviytymismahdollisuuksia.¹⁸³ Luonnonsuojelukysymyksissä metsästäjien ja luonnonsuojeluväen motiivit ja tavoitteet myös erosivat siinä, miksi luontoa haluttiin suojella. Etenkin petoeläi-

Valokuvannut Juha Mälkönen. Kuvalähde: Suomen Metsästysmuseon kuva-arkisto.

178 Ilvesviita 2005, 227–229.

179 Rannikko, 1994, 11–12

180 Lindholm 2014, 28–32.

181 *Jokaisen kyläosaston alueella on mm. teerien ruokinta-automaatteja, mutta joidenkin kohdalla on myös epäonnistuttu.* Toimintakertomus vuodelta 1973.

182 Toimintakertomus vuodelta 1971.

183 Tutkimukset kertoivat, että metso väheni (Harto Lindén, Riista- ja kalatalouden Riistantutkimusosasto) metsäkanalinnuista eniten. Väheneminen oli voimakkainta Hämeen ja Vaasan lääneissä, tosin Vaasan läänin metsokannat olivat silti maan runsaimmat. Kauhajoki-lehti, 2.9.1981.

miä koskevat kysymykset hiersivät, sillä metsästäjien motiivit luonnonsuojeluun nousivat puhtaasti metsästyspoliittisesta kontekstista.¹⁸⁴ Vaikuttaa kuitenkin, että metsäkanalintujen kohdalla ymmärrettiin, että oli toimittava enemmän yhteisrintamassa. *Metsästäjien metsästysasenteen muuttumisen ovat huomanneet myös sellaiset ihmiset, jotka itse eivät metsästystä harrasta. Suhtautuminen metsästäjiin on tämän ansiosta selvästi muuttumassa. Ja nimenomaan myönteiseen suuntaan, muotoili asian nimimerkki teeri Kauhajoen Kunnallislehdessä.*¹⁸⁵

Suupohjassa luonnonsuojeluaate alkoi näkyä laajoina rauhoitus- ja luonnonsuojelualueina, mikä merkitsi sitä, että metsäluontoa tarkasteltiin muustakin kuin hyötynäkökulmasta. Itse asiassa jälleenrakennuskautta oli seurannut kahdenkymmenenviiden vuoden jakso ilman merkittäviä satsauksia luonnonsuojeluun. Kauhajoella keskustelu kohdistui suunnitelmisiin rajata Kauhannevasta ja Lauhanvuoresta kansallispuistot. Kuten varhaisen riistanhoitotyönkin kohdalla vastaanotto ei ollut ainoastaan myönteinen, sillä yhä 1970-luvulla eli sitkeästi pitkään vaalittu puhuntapa, ettei luontoa saanut jättää tuottamattomaan, toimettoon tilaan. *Mikäli yksityisten alueita liitetään Kauhanevan ja Lauhan kansallispuistoihin, syntyy monia elinkelvottomia tiloja. Monet rintamamiehet saivat mm. Lauhan alueelta sodan jälkeen lisämaita ja nyt valtion toimesta pyritään samat alueet ottamaan pois uusien toimenpitein,* muistutettiin myös Kauhajoella.¹⁸⁶ Lisäksi Massan mukaan pitkään eli käsitys siitä, että luonnonsuojelualueet perustettiin vain radikaalin ympäristöliikkeen rauhoittamiseksi.¹⁸⁷ Silti Vaasan läänissä alkoi tapahtua 1970-luvulla; seutukaavaliitto kiirehti soiden suojeluohjelman toteuttamista, vaikka jo vuoteen 1971 mennessä Vaasan läänin alueen soista lähes 60 prosenttia olisi tullut ojitetuksi.¹⁸⁸ Luonnonsuojelijoiden näkökulmasta metsästyksen ja metsänhoidon yhteisvaikutus oli kokonaisvaltainen. Kauhajoen kunnallislehdessä kirjoitettiin:

Olen sitä mieltä, että ihminen on sutta pahempi riistalle. Riistan pyydystämiseksi on tehty sellaiset aseet, että ei ole ihme jos metsät ovat tyhjät riistasta. Sensijaan riistan puolustuskeinot ovat heikentyneet, metsät harvenevat ja aluskasvillisuus kertakaikkiaan poistetaan metsistä nykyisen metsänhoitoteorian mukaan. Monen isännän metsä on niin hakattu, että on syytä kirjoittaa viimeisen siemenpuun kantoon että: metso on hyvä ja istuu naapurin puolellakin mutta sielläkin on perin turvatonta, koska on kiihkeitä ihmiset jotka ovat haukansilmäkin tarkempia. Kun on tällainen tilanne, miten voidaan odottaa riistakannan lisääntyvän?

Lienevätkö keskustelut osaltaan vaikuttaneet metsästysseurojen toimintaan ja hanakkuuteen kokeilla rauhoitusalueita. Metsäkanalintujen täysrauhhoitus sai 1960-luvun lopusta lähtien kannatusta. Tällainen liikehdintä ennakoi asenneilmapiirin murrosta, jossa luontoa ja ympäristöä alettiin tarkastella myös muusta kuin pelkän taloudellisen ja välineellisen hyödyn näkökulmasta.¹⁸⁹

184 Ilvesviita 2005, 230–231.

185 Kauhajoki-lehti 17.10.1973.

186 Kauhajoki-lehti, 18.4.1973.

187 Massa 1994, 136.

188 Eurola 1997, 94.

189 Toimintakertomus vuodelta 1961; Ilvesviita 14. Yksi uuden ajattelutavan tunnusmerkki oli Suupohjan Lintuharrastajat r.y:n perustaminen vuonna 1970 edistämään lintututkimusta ja luonnonsuojelua. Sen keskuspaikaksi tuli Teuva.

On täysin oikein arvostella sitä seikkaa, että riistanhoito on Kauhajoella edelleen lasten kengissä, mutta vastaavasti on täysin väärää tietoa se, että metsästäjät olisivat riistan pahimpia tuhoajia. Metsästämisellä ei nykyisillä kiintiöillä saada riistaa millään keinoilla loppumaan. Metsänhoidollisilla keinoilla kylläkin... Edelläesitetyn perusteella voitaisiin sanoa jopa niin, että metsää hoitavat ovat suurimpia riistan tuhoajista. Mitä sitten tulee metsien muuhun parannustoimintaan, niin voitaisiin sanoa esimerkiksi, että aarnimetsien hävittäminen tekee koloissa pesivien lintujen lisääntymisen mahdottomaksi – myös ruoan saanti vaikeutuu edellämainitun metsänparannustoimenpiteen seurauksena.¹⁹⁰

METSON SOPEUTUMISKYKY?

Metsäkanalintujen kannalta aikakausi 1960-luvulta eteenpäin oli alituista selviytymiskamppailua. Ajan keskusteluihin ja metsotarinoihin aikakausi on antanut vivahteensa. Ympäristön muutoksen vaikutuksesta keskusteltiin, mutta sitä ei tiedetty, oliko muutos pysyvä vai väliaikainen. Seurantatutkimukset vahvistivat, että metson, teeren, pyyn ja riekon kanta-vaihtelut tapahtuivat 6–7 vuoden jaksoissa.¹⁹¹ Metson sopeutumiskyky säilyi arvoituksena, sillä kansanperinteessä oli säilynyt toinen toistaan erikoisempia lintutarinoita. Osa niistä kertoi linnun muuttovalmiudesta olosuhteiden käydessä sille epäedullisiksi. Tieteellinen näyttö puuttui, mutta havaintoja muuttoparvista tehtiin aina 1960–1970-luvuille saakka.

Laajoilla alueilla tapasi metsämies ainoastaan yksinäisiä lintuja, mutta suurempia parvia esiintyi tuskin missään. Katoon esitettiin useampiakin eri syitä, mutta pääasiallisimpana syynä lieene ollut lintujen suuret joukkovaellukset. Täällä pohjoisessa suuntautui vaellukset etupäässä itään... Tiedustelimme eri osista maakuntaa, millaiseksi metsälintu- ja jäniskanta näyttää täällä muodostuvan. Saamamme tiedot vastasivat yleensä koko maan tilanteesta annettuja tietoja.¹⁹²

Pohjanmaan rannikolla tavattiin suuria metso- ja teeriparvia 1940-luvulla, jolloin niiden oli nähty kaartavan myös Merenkurkun ylitse.¹⁹³ Paikkauskollisuuden sijaan metso nähtiin lintuna, joka olosuhteiden käydessä sille toivottomaksi sai siivet alleen ja siirtyi pitkienkin matkojen taakse uuteen elinympäristöön.¹⁹⁴ Metson vaellustaipumuksesta on tietoja erityisesti pohjoisesta Suomesta, jossa se ymmärrettiin reaktioksi liian suureksi paisuneeseen kantaan. Tuolloin metsot kävivät rauhattomiksi, liikkuivat ja parveutuivat monisatalintuisiksi tokiksi, jotka keskitalvella tempaisivat mukaansa kukot ja koppelot. Vaelluskadot jättivät jälkeensä metsokadon, jonka korjaantumiseen kului kaksi tai kolme vuotta.¹⁹⁵ Tämä paikan vaihtaminen – oliko se sitten ympäristönmuutoksen oire vai selitettävissä jollakin muulla syyllä – havainnollistui siinä, että Jalasjärvellä tavattiin ainakin ajoittain sekä kooltaan että väritykseltään täysin poikkeavia yksilöitä.

Niin ne väitti, että tänne tuli jostakin Keski-Euroopasta joku erirotuunen mettoo, pallijon suurempi ja vähän erivärinenkin. Mäkin sain yhyren meton sellaaßen, se painoo seittemän kiloa nelijä sataa grammaa. Äitee-muori sen vielä viimeeseksi muisti kun se

190 Kauhajoki-lehti 4.2.1981. (Kaikella ystävyydellä: "Metsästäjä").

191 Varesvuo, Koskimies 2015, 221–223.

192 Kauhajoki-lehti, 2.10.1947.

193 Etelä-Pohjanmaa 21.8.1944; Etelä-Suomen Sanomat 12.12.1951; Maaseudun Tulevaisuus, 7.2.1952.

194 Luhta 2001, 62.

195 Luhta 2001, 187.

*sen sillä vaaka punnitti sillä. Se oli kyllä isoo. Ne väitti, että joku oli nähänyt sellaa-
sen parvenkin, jotta oli ollut toistakymmentä johonakin tuolla pellolla... Mä olen ollut
seitsemän-kahdeksantoista. Mäkin sain koppelon, sellaa- sen se oli vähän samoja värejä,
sitä ei tullut punnittua. En oo sen jälkehen nähänyt. Väri oli palijo haaliampi. Se oli
sellaanen homehen värinen. En oo toista niin suurta... Mulla on sellaa- nen käsitys, että
nuo lintukannat vaihtaakin paikkaa. Esimerkiksi nuo teeret, niitä on joskus isoja par-
via, sitten ne häipyä, ei niitä oo mihinään.¹⁹⁶*

Metsojen massavaellukset esiintyvät myös Suupohjasta kerätyssä aineistossa. Jurvassa ja Ja-
lasjärvellä saadut muistikuvat ovat vakuuttava todiste linnun vaellustaipumuksesta.

*Kyllä niitä oli kuurenkymmenen paikkella. Ja kun se oli niin, että kakskolmasosaa oli
metsoa ja yks kolmasosa koppeloota. Ne oli sellaa- sia, että ne oli hyvin herkkiä liikkuma-
han. Ne pysyy sen saman suon ympärillä yhyren viikon. Se on aivan ennen kokematon
kokemus... Se oli aivan kohtuuttoman suuri määrä.¹⁹⁷*

*Sellaanen mulla on seitsemänkymmentähuvulla tuolla Vallinkyläs päin, se oli sellaa- sta
loppiaasen seutua. Mä lähä- rin hiihtelemähän aiva vain huvikseni mettähän. Mää kat-
toon kun siinä oli sellaa- nen aukko, tihäksi jätetty siemenpuita. Mä ajattelin, että kyl-
läpäs tuolla on nyt teeriä... Ei jumalauta nuo on isompia ja kattelin, että saatana se on
mettooparvi! Nelijätoista lintua. Ja kaverilla on niistä (valokuvia), mutta se oli sellaa-
nen toinen parvi, johona oli yhyreksän... Sitten Liikajärven perällä oli tämä Kalamarin
Einoo, mettämies, elämänsä mettästänyt. Siellä oli ollut sellaa- nen samana talavena,
siinä oli kaksikymmentäkuusi siinä parves... Justihin sama talavi. Ja ne katos saman
talaven aikana. Muutaman viikon niistä tehtiin havaantoja ja sitten hävis. Niin ne tuli
ja meni. Ja ne ei ollu paikallista kantaa. Ja mä oon, vaikka mitä siitä uskallan lyörä
vetoa, mistä ne ny yhtäkkiä paikallista kantaa olis niin palijo ollut. Ja kun ne oli uroksia
kaikki. Ja kylläpä ne puhuu, että mettoo parveutuu talavella kun on kylmä ja oikein
kova syräntalavi. Tämä A. E. Järvisen kirjoja ku ennen luettiin, niin kyllä se puhuu
niistä mettooparvista... Ja kyllä isävainaa- jikin aina joskus puhuu, että oli mettooparvi,
talavella ennen näki. Mutta ei ne jokatalaven ilimiöitä ollut. Jotakin liikehrintää pi-
remmällä. Eihän mistään, mistä saatana- sta ne pitäjän ja lääninrajoja ja valtakunnan
rajoja, ei ne oo siroksis, kun ne ei oo mihinään henkikirjoitettuna ja veronmaksajia. Ei
ne tajua, se on luonnonvara- nen elukka. Se on syöminen ja lisääntyminen sen teot tuol-
la luonnos. Ei se muuta siellä tee.¹⁹⁸*

Ilmiönä parveilun ja poismuuton ymmärrettiin enteilevän huonoja aikoja, kuten muistitie-
toaineisto ja sanomalehtikirjoitukset vahvistavat. Nähtiinhän metson poikkeavan käytöksen
aina kertovan jostakin ennalta- arvaamattomasta. Vaellusten totaalinen loppuminenkaan ei
ollut hyvä asia, mikä osaltaan johti pessimistisiin arvioihin metsäkanalintujen tulevaisuudes-
ta.¹⁹⁹ Muutos alkoi vaikuttaa palautumattomalta tai ainakin toivottoman hitaalta, sillä monet

196 Haastattelu Heino Ala-Taivalmäki 10.9.2019.

197 Haastattelu Matti Tampsi 1.10.2019.

198 Haastattelu Olavi Koivumäki 10.9.2019.

199 Kauhajoki-lehti, 8.10.75. *Riistalintuja odottaa todella kovat ajat. Metsämarjojen täydellinen kato on hei-
kentänyt metsäkanalintujen elinmahdollisuuksia. Huonon ruokatilanteen vaikutukset on nähtävissä: ka-
nalintuja ei juuri näe niiden luontaisilla oleskelualueilla. Teeret ovat laumoissa. Erällä alueilla jopa sata-
päissä, ja se ei hyvää tiedä. Suurella laumalla on taipumus lähteä vaeltamaan. Ruokaa kun ei riittävästi ole.*

samanaikaiset kehityskulut olivat metsoja vastaan.²⁰⁰

Ympäristönmuutos vähensi metsojen määrää ja heijastui niiden käytökseen. Ensimmäiset tarinat ”hulluista metsoista” ovat yli kahdensadan vuoden takaa. Pahansuisia metsoja tiedetään asustaneen Saksassa ja Brittein saarilla; sitä mukaa kun metsät särkyivät ihmisen tieltä, myös metsojen käytös muuttui. Viron eteläosissa hullut metsot yleistyivät nopeasti vastaavan kehityksen tuloksena 1950-luvulla. Myös Kauhajoen ympäristössä kerätyssä aineistoissa ensimmäiset hulluihin metsoihin liittyvät tarinat ajoittuvat suunnilleen 1900-luvun puoliväliin eli aikakauteen, jolloin yhtenäiset metsät alkoivat pirstoutua. *Mun isän velii, tämä joka ei mettästänyt. Oli joskus tullut mettätöistä kotia niin, hyppiny joskus hattunsa päälle, että hän ei enää mee mettätöihin, kun metsotkin käy päälle. Saman rungon päällä kun se oli oksinut kirveellä niin metso kävi päälle.*²⁰¹ Metsolle kyse on liian korkeaksi kohonneesta hormonitahosta – särkyneestä metsästä ei löydy sille enää seuralaista. Tällaisia oudosti käyttäytyviä metsoja on tavattu etenkin metsäteiltä, kylänkulmilta. Ihmistä hullut metsot eivät pelkää, vaan ovat uteliaita ja arvaamattomia, kuten seuraavassa kertomuksissa:

Yhyrellä mettäautotiellä. Katto ku tuota me mentihin ajelemahan vain, ei meillä ollu mitää aseeta eikä mitää. Lähärettihin vain ajehulle ja mennes oli jo se mettoo siellä tiellä ja reiffaasteli siellä. Ja mä olin siellä hanttimiehen puolella, mä heitin lakkini sinne ojan sille, sehän meni ku kauhia sitä heti polokemahan lakkia. Sitte mä en saanut sitä pois, mun piti kattella sellaanen männynkrönä, jotta mä sain lykättyä sitä mettoa, että mä sain lakkini. Sitten tulsihin takaasin se oli taas siellä tiellä, ja niin prökevää, jottei hän mee sivuhun. Se kaveri pirätti siihen niin, se meni ja hakkas vilikun lasin hajalle...Tottahan se aiva yritti hyppiä silimille. Lähti sitte kumminkin kun sai

Metso oirehtii ympäristön muutokseen käyttäytymällä erikoisesti. Kansanperinteessä elää uskomus paikkaa vaihtavista metsoista. Kertomukset hulluista metsoista ovat tavallisia. Suomessa ne yleistyivät yhtenäisten metsien pirstoutuessa. Oudosti käyttäytyviä metsoja on tavattu metsäteiltä, kylänkulmilta kuin tiiviimän asutuksenkin liepeiltä. Valokuvannut Juhani Malmiala. Kuvalähde: Suomen Metsästysmuseon kuva-arkisto.

200 Haastattelu Olavi Koivumäki, 10.9.2019.

201 Haastattelu Matti Tampusi, 1.10.2019.

*jollakin kepillä törpittyy sivuhun sen, jotta päästihin lähtemähän. Kyllä niitä kauheeta on ollut, sellaaasia sinnikkähiä. Niitä oli täs, mitä olis ollut kahareksankymmentälu-
kuu.²⁰²*

*Meillä Sundomis yks, joka oli lastentarhan vieres, kävi lasten päälle. Me jo mietittiin, ettei me pystytä muuta kuin sen ampumaan. Me (poliisit) ensin oltiin niin noloja, että kalastusverkolla yritettiin sitä meren jäälle. Sehän meni verkosta läpi. Sillä on sen ver-
ran kynsissä voimaa. Ei se pitänyt. Piti vähä vahvemmillä verkoilla. Saatiin se kiinni ja vietiin se Maalahteen, sanotahan viidentoista kilometrin pääs.²⁰³*

Tarinat hulluista metsoista liittyivät etupäässä ukkometson rehvasteluun, mutta myös koppelot käyttäytyi toisinaan tavalla, jota ei aikaisemman kokemustiedon perusteella osattu selittää. Tuolloin lintu asettui ihmisen edessä liikkumattomaksi siivet riipuksissa ja selkäpuolen höyhenet sileinä. Koppelo antautuu samassa asennossa paritteluun kukon eteen. On arvuuteltu, että kesyt koppelot ovat yhtä yksinäisiä kuin hullut kukot, niillä on sisäsyntyinen pakko lisääntyä.²⁰⁴

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Jukka Bisin tekemän arvion mukaan Kauhajoella eli 1990-luvulla keskimäärin 10 000 teertä, runsaat 3000 metsoa, pyytäkkin noin 6000 yksilöä ja jopa riekkoja toistatuhatta kappaletta.²⁰⁵ Metso kuului yhä Suupohjan metsälintulajistoon, mutta sen kannat olivat taantuneet yhdessä sukupolvessa murto-osaan siitä, mitä ne olivat olleet kahta sukupolvea aikaisemmin.

Metson elinkeinollinen ja urheilumetsästyksellinen arvo on ollut huomattava. Sillä käytiin riistakauppaa, se oli tärkeä tuoreen lihan lähde ja monien metsästyskertomusten kohde. Sitä on pidetty havumetsien tunnuslintuna, joka hyötyi 1900-luvun puolivälin vähäisestä pienpetopaineesta. Kookkaana ja näyttävä metsäkanalintuna se oli olemukseltaan vaikuttava, mutta samalla myös arkinen. Varhaisessa riistanhoitopuheessa sillä oli paikkansa, mutta yleisyydestä johtuen sen tulevaisuudesta ei kannettu kuitenkaan syvää huolta. Tuota taustaa vasten 1900-luvun jälkimmäisen puoliskon kehityskaari näyttäytyy poikkeuksellisen dramaattiselta.²⁰⁶

1900-luvun alussa suomalaiset lintutieteilijät tähdensivät metson, metsästyksen ja metsätalouden keskinäistä riippuvuutta. Suomi ponnisti kansakuntien joukkoon metsätalouden kautta, siksi metsien laajamittaiselle hyödyntämiselle oli vankka tuki. Metson vaiheiden tarkastelu avaa mielenkiintoisen näkökulman 1900-luvun aate- ja ympäristöhistoriaan siihen, miten metsien käyttöä on kulloinkin motivoitu, miten luontoa on valjastettu nopeastikin taloudellisen kasvun lisäämiseksi ja miten dramaattisia niin luonnossa kuin yhteiskunnassakin tapahtuneet muutokset ovat olleet. Taloudellisten ja elinkeinollisten päämäärien korostuminen on sikäli ymmärrettävää, että sotien jälkeen Suomi oli köyhä maa. Kaikki lisäansiot, joita metsä tarjosi, otettiin myös heti käyttöön. Maa- ja metsätalouteen nojautumalla Suomessa aineellinen hyvinvointi kasvoi, ja monen pientilallisen arki alkoi soljua.

Ympäristöhistorioitsijat ovat painottaneet ihmisen luontosuhteen lyhytaikaisuutta. Erityisen hyvin tämä pätee 1960-1970-lukuihin. Ennen ympäristötietoisuuden nousua te-

202 Haastattelu Toivo Nurmela, 24.9.2019.

203 Haastattelu Matti Tampsi, 1.10.2019.

204 Varesvuo, Koskimies 2015, 140.

205 Bisi 1999, 255.

206 Luhta 2001, 56.

Metson jäljet hangella.
Valokuvannut Erkki
Tuominen. Kuvalähde:
Suomen Metsästys-
museon kuva-arkisto.

hometsätalouden toimenpiteiden koko kavalkadi nähtiin myös Suupohjan metsissä. Maan hyvinvointi ankkuroitui vahvasti metsäsektoriin, ja uhrattavaksi joutui osa luonnon monimuotoisuudesta. Tuossa tarinassa on paljon toisteisuutta ja tuttuakin; pohjimmiltaan kysymys on siitä, miten ihminen vaikuttaa luontoon ja miten hän perustelee tapansa tehdä valintojaan. Metson tarina on selkeä osoitus siitä, että intensiivisellä toiminnalla on aina seurauksensa ja vaikutukset voivat olla syvätkin.

Metsäluonnon lajikirjoon ympäristönmuutoksella oli suuri merkitys. Metsäkanalintujen määrät laskivat dramaattisesti, luonto petomaistui ja hirvien määrä moninkertaistui, mikä kelpasikin monelle metsästäjälle, sillä metsästyksestä tuli yhä tärkeämpi vapaa-ajan harrastus, kun työt ja harrastukset olivat yhä selkeämmin erillään.²⁰⁷ Keskeisin vasta-argumentti on aina ollut luonnon palautuvuuteen vetoaminen. Luonnon kiertokulkuun kuuluvat erilaiset häiriötilat, joiden ansiosta ekosysteemien syvempi uusiutumien vasta käynnistyy. Metson kohdalla tilanne on edelleen avoin – viime vuodet ovat kuitenkin myös valaneet uskoa tulevaan: metsokannat ovat runsastuneet Suupohjassa.

---

207 Luhta 2001, 72.

LÄHTEET

Sanoma- ja aikakauslehdet

Helsingin Sanomat
Jahti- ja Sihti
Ilkka
Länsi-Savo
Kauhajoen Kunnallislehti
Kauhajoki-lehti
Kristiinan Sanomat
Kurikan ja Jalasjärven Kunnallislehti
Maan Sana
Maaseudun Tulevaisuus
Metsästys ja kalastus
Suupohjan Sanomat
Tejuka
Vaasa

Arkistolähteet

Kauhajoen metsästysseuran johtokunnan pöytäkirjat ja toimintakertomukset

Haastattelut

Ala-Taivalmäki, Heino 10.9.2019
Harju-Panula, Juho 26.9.2019
Itäluoma, Matti 2.9.2019
Laakso, Heikki 5.11.2019
Laakso, Jussi 17.10.2019
Kallioniemi, Reino 10.9.1919
Koivumäki, Olavi 10.9.2019
Nurmela, Toivo 24.9.2019
Pulli, Oiva 2.9.2019
Tampsi, Matti 1.10.2019
Viherlampi, Voitto 9.9.2019
Vuori, Veikko 3.10.2019

Tutkimuskirjallisuus

Bisi, Jukka: Kauhajoen Metsien ja soiden riista. Teoksessa *Kauhajoen metsien ja soiden kirja*. Toimittanut Jussi Kleemola. Lions Club Kauhajoki, Kauhajoki 1999. 253-256.
Heikkilä, Raimo: Kauhajoen suot vuonna 1999. Teoksessa *Kauhajoen metsien ja soiden kirja*. Toimittanut Jussi Kleemola. Lions Club Kauhajoki, Kauhajoki 1999. 150-157.
Hyytiä, Mauri: Kauhajoen metsät vuonna 1999. Teoksessa *Kauhajoen metsien ja soiden kirja*. Toimittanut Jussi Kleemola. Lions Club Kauhajoki, Kauhajoki 1999. 118.
Ilvesviita, Pirjo: *Paaluraudoista kotkansuojeluun: suomalainen metsästyspolitiikka 1865-1993*. Väitöskirja. Lapin yliopisto, Rovaniemi 2005.
Järvinen, Antero: Linnut liitävi sanoja. *Romanttinen tietokirja suomalaisesta lintuperinteestä*. Otava, Helsinki 1991.
Karhu, Satu: *Päntäneen kyläkirja*. Kauhajoki 1993.
Kleemola, Jussi (toim.): *Kauhajoen metsien ja soiden kirja*. Lions Club Kauhajoki, Kauhajoki 1999.
Kleemola, Jussi: *Kauhajoen kulttuurimaisemien kirja. Kulttuurimaisemia menneiden ja nykyisten sukupolvien työn tuloksena*. Lions Club Kauhajoki, Kauhajoki 2012.
Korkiakangas, Pirjo: Muisti, muistelu, perinne. Teoksessa *Kulttuurin muuttuvat kasvot*. Johdatusta etnologiatieteisiin. Toimittaneet Bo Lönnqvist, Elina Kiuru ja Eeva Uusitalo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1999. 155-176.

- Korpela, Pentti: *Erämies Nummijärveltä*. Kauhajoki 2006.
- Koskinen, Jarmo: *Kauhajoen Metsästysseura R.Y. 50-vuotias*. Kauhajoen Metsästysseura, Kauhajoki 1980.
- Laiho, Olavi: Metsänkäsittelyn nopea muutos. Teoksessa *Kauhajoen metsien ja soiden kirja*. Toimittanut Jussi Kleemola. Lions Club Kauhajoki, Kauhajoki 1999. 83-85.
- Lehto, Olavi: Metsästys ja riistanhoito Kauhajoella. Teoksessa *Kauhajoen metsien ja soiden kirja*. Toimittanut Jussi Kleemola. Lions Club Kauhajoki, Kauhajoki 1999. 257-263.
- Leikola, Niko; Seppälä, Matti; Väre, Piia: *Metsäluonnon alueellinen monimuotoisuus. Esi-merkkinä Etelä-Pohjanmaa*. Tapio, Helsinki 1997.
- Lindholm, Arto: Ympäristöliikkeen tutkimus. Teoksessa *Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen*. Toimittanut Ilmo Massa. Gaudeamus, Tampere 2014. 151-163
- Louekari, Sami: Ympäristö ongelmana. Teoksessa *Horjutettu tasapaino ja kadotettu harmonia*. Turun yliopiston Historian laitoksen julkaisuja 57. Toimittanut Kimmo Jalonen. Toimittanut Kimmo Jalonen. Turku 2000.
- Luhta, Jorma: *Metsola*. Maahenki, Helsinki 2001.
- Massa, Ilmo: Pohjoinen luonnonvalloitus. Suunnistus ympäristöhistoriaan Lapissa ja Suomessa. Gaudeamus, Helsinki 1994.
- Raikamo, Erkki: Soiden tekninen hyödyntäminen. Teoksessa *Kauhajoen metsien ja soiden kirja*. Toimittanut Jussi Kleemola. Lions Club Kauhajoki, Kauhajoki 1999. 140-141.
- Rannikko, Pertti: Ympäristökamppailujen aallot. Teoksessa *Pasilasta Vuotokselle*. Toimittaneet Ari Lehtinen ja Pertti Rannikko. Gaudeamus, Tampere 1994. 11-28.
- Rantala, Outi: Käsivarsi suomalaisten matkailijoiden luontosuhteen näyttämönä. Teoksessa *Kilpisjärven poliittinen luonto. Matkoja Käsivarren kulttuurimaisemassa*. Toimittaneen Tapio Nykänen, Leena Valkeapää ja Leena Heinämäki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2016. 252-274.
- Ruismäki, Liisa: *Kauhajoen historia. Esihistoriasta vuoteen 1918*. Kauhajoen kunta ja seurakunta, Kauhajoki 1987.
- Ruismäki, Liisa: Pellonraivaus, kasket ja kydöt. Teoksessa *Kauhajoen metsien ja soiden kirja*. Toimittanut Jussi Kleemola. Lions Club Kauhajoki, Kauhajoki 1999. 32-41.
- Ruismäki, Liisa: Tervatalous. Teoksessa *Kauhajoen metsien ja soiden kirja*. Toimittanut Jussi Kleemola. Lions Club Kauhajoki, Kauhajoki 1999. 44-61.
- Ruismäki, Liisa: Puutavarakuume ja sahateollisuuden alku. Teoksessa *Kauhajoen metsien ja soiden kirja*. Toimittanut Jussi Kleemola. Lions Club Kauhajoki, Kauhajoki 1999. 66-72.
- Saarimaa, Riikka: Metsänhoitajan metsä - puuta ja jotain muuta. Teoksessa *Metsä ja metsänvilja*. Kalevalaseuran vuosikirja 73. Toimittaneet Pekka Laaksonen ja Sirkka-Liisa Mettomäki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1994.
- Satokunnas, Jari: Kauhajoen Metsänhoitoyhdistys. Teoksessa *Kauhajoen metsien ja soiden kirja*. Toimittanut Jussi Kleemola. Lions Club Kauhajoki, Kauhajoki 1999. 111-117.
- Seppälä, Matti: Metsä- ja suoluonnon monimuotoisuus. Teoksessa *Kauhajoen metsien ja soiden kirja*. Toimittanut Jussi Kleemola. Lions Club Kauhajoki, Kauhajoki 1999. 158-164.
- Taavitsainen, Jussi-Pekka: Kaskeaminen ja metsästys erämailla. Teoksessa *Metsä ja metsänvilja*. Toimittaneet Pekka Laaksonen ja Sirkka-Liisa Mettomäki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1994.
- Toivakka, Heikki: Yksityinen turvetuotanto. Teoksessa *Kauhajoen metsien ja soiden kirja*. Toimittanut Jussi Kleemola. Lions Club Kauhajoki, Kauhajoki 1999. 147-149.
- Tuomela, Veikko: Nikodemus Salmela – Jalasjärven viimeinen ammattimetsästäjä. *Jalasjärven Joulu* 1962. 26-27.
- Tuomela, Veikko: Liikajärven Hermannin tappoi 28 karhua. *Jalasjärven Joulu* 1962. 35
- Varesvuo, Markus; Koskimies, Petri: *Metson suku. Suomen kanallinnut*. Docenco, Jyväskylä 2015.
- Virtanen, Leea: ”Suomen kansa on aina vihannut metsiään”. Teoksessa *Metsä ja metsänvilja*. Toimittaneet Pekka Laaksonen ja Sirkka-Liisa Mettomäki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1994.

- Vuorela, Toivo: *Suomalainen kansankulttuuri*. WSOY, Helsinki 1975.
- Ylihärsilä, Erkki: Jättemetsistä liikkeelle. Teoksessa *Kauhajoen metsien ja soiden kirja*. Toimittanut Jussi Kleemola. Lions Club Kauhajoki, Kauhajoki 1999. 78-82.
- Ylihärsilä, Erkki: Puuntuotannon vuosikymmenet. Teoksessa *Kauhajoen metsien ja soiden kirja*. Toimittanut Jussi Kleemola. Lions Club Kauhajoki, Kauhajoki 1999. 86-89.
- Ylikoski, Sulo: Metsäojitukset, metsäautoteiden rakentaminen ja metsälannoitukset. Teoksessa *Kauhajoen metsien ja soiden kirja*. Toimittanut Jussi Kleemola. Lions Club Kauhajoki, Kauhajoki 1999. 93-99.
- Yli-Koski, Terttu: Valloituksen jäljet. Teoksessa *Kauhajoen metsien ja soiden kirja*. Toimittanut Jussi Kleemola. Lions Club Kauhajoki, Kauhajoki 1999. 73-77.

HELSINGIN YLIOPISTO
RURALIA-INSTITUUTTI